

Троюмиди н апи Ефессуан
Тосорегуан, пуриман лан
Кан 1/2. Каровиа, Супован.
Дива ан 2и 20 ар. 9907, 9908
и 9917 (14/7, 15/7, 27/7/1945.)
Гифа нис "Кадумегуан. нис
ев сурис иван Егуанис и
Хенга аперугианс.

Керпиа пуриман лан пуриман
апи лан Ефессуан Тосорегуан
Вануегуан. Ја нис
Севегитон, и ј нис нис Буллия
лис 2и Тосорегуан Н. Мелба
еви Вануегуан. иван диван
Триа Бегия, нис и јероугуан
и Бегоругуан Лепанд.
Трегунис апериман нис и
Вануегуан идансиди нис и
Сурегуан махриман лан 4и
али Мопел лан 2и.

Н/С

EIR

ΟΜΙΛΙΑ ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΕΦΕΥΡΕΤΟΥ ΤΗΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗΣ
ΤΕΧΝΗΣ ΙΩΑΝΝΟΥ ΓΟΥΤΕΜΒΕΡΓΙΟΥ, ΕΝ ΣΥΝΟΨΕΙ ΔΕ
ΚΑΙ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΜΕΧΡΙΣ ΕΝΑΡΞΕΩΣ ΤΟΥ ΙΕΡΟΥ ΑΓΩΝΟΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΩΝ,

ΓΕΝΟΜΕΝΗ ΤΗ 24. ΑΥΓΟΥΣΤΟΥ 1875. ΕΝ ΤΗ ΓΕΝΙΚΗ
ΣΥΝΕΔΕΥΣΕΙ ΤΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΤΩΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΩΝ
ΚΑΙ ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΩΝ.

ΓΟΥΤΕΜΒΕΡΓΙΟΥ

ΥΠΟ

ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΕΙΡΗΝΙΔΟΥ.

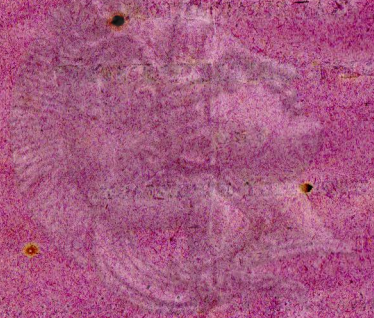
Μετατόπισις επιδιορθωμένη ἐκ τῆς ἐν Ἀθήναις πολιτικῆς καὶ φιλολογικῆς
ἐφημερίδος «Μερίμνη».

1876.

Πωλεῖται πρὸς ὄφελος τῆς ἐταιρίας.

Handwritten text on the left edge of the page, including numbers and letters such as 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100.

Faint, illegible text, possibly bleed-through from the reverse side of the page.

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly bleed-through or a signature.

ΛΟΓΟΣ ΤΟΥ ΠΡΟΕΔΡΟΥ.

(ἐν τῇ γενικῇ συνελεύσει τῆς 24. Αὐγούστου 1875.)

Α'.

Ὅτι ὁ Γουτεμβέργιος ἢ Γουτεμβέργης, τοῦ ὀποίου τὸ ὄνομα φέρει ἡ ἔταιρία μας, εἶναι ὁ ἐφευρετὴς τῆς τυπογραφικῆς τέχνης, κἀνεὶς βέβαια, φίλοι συνέταιροι, δὲν τὸ ἀγνοεῖ· ἐδόθη δὲ εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα τοῦτο ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐπινοήσαντας τὴν σύστασιν τῆς ἐργάτας τυπογράφου χάριν τῆς πρὸς αὐτὸν δικαίως ὀφειλομένης τιμῆς καὶ ὑπολήψεως παρὰ πάσης ἐν γένει τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ ἰδίως παρὰ τῶν μετερχομένων τὴν θείαν ταύτην τέχνην· διὸ καὶ δὲν νομίζω ἀνωφελὲς νὰ διακοινωθῶσι σήμερον πληροφορίαι τινὲς περὶ τοῦ αἰμνήστου Γουτεμβέργιου διὰ τοὺς ὅσοι ἐξ ἡμῶν δὲν ἔτυχε ν' ἀναγνώσῃσι τι περὶ αὐτοῦ μέχρι σήμερον, ἐν συνόψει δὲ καὶ περὶ τῆς ἀρχῆς καὶ προόδου καὶ ἐξαπλώσεως τῆς τυπογραφικῆς τέχνης.

Ὁ Ἰωάννης Γουτεμβέργιος ἐγεννήθη ἐκ γονέων εὐπατριδῶν περὶ τὸ 1400. ἔτος μ. Χ. ἐν τῇ πόλει Μογοντιάκῳ ἢ Μαγένσῃ, ἥτις, ἀνήκουσα εἰς τὸ μέγα γερμανικὸν δουκάτον τῆς Ἑσσης Δαρμστάτης, κεῖται παρὰ τὴν ἀριστερὰν ὄχθην τοῦ Ῥήνου ποταμοῦ, καὶ θεωρεῖται ὡς ἐν τῶν ὀχυρωτάτων φρουρίων τῆς Γερμανίας. Μετὰ δεκαπενταετίαν ἀποθανὼν ὁ πατὴρ του ἀφῆκεν αὐτῷ περιουσίαν μικρὰ φέρουσαν εἰσοδήματα· τούτου δ' ἕνεκεν καὶ ἐπειδὴ κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους (1420) ἐξεφράγησαν ταραχαὶ καὶ ἀνωμαλῖαι ἐν τῇ πατρίδι του, ἠναγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ ἐξ αὐτῆς, καὶ, καθὰ πιστεύεται, ὑπῆγε ν' ἀποκατασταθῇ εἰς τὸ Στρασβούργον, ἄλλην πόλιν γερμανικὴν, ἀνατολικώτερον τῆς Μαγένσης καὶ οὐ μακρὰν τῆς αὐτῆς ἀριστερᾶς ὄχθης τοῦ Ῥήνου κειμένην, ἥτις κατὰ τὸν Ὀκτώβριον τοῦ 1648. ἔτους περιήλθεν εἰς τὴν κυριότητα τῆς Γαλλίας, ἀλλὰ κατὰ τὸν τελευταῖον Γαλλογερμανικὸν πόλεμον ἐκυριεύθη πάλιν ὑπὸ τῶν Γερμανῶν καὶ κατέχεται καὶ νῦν ὑπ' αὐτῶν.

Ἐν τῇ πόλει ταύτῃ τοῦ Στρασβούργου ἐπὶ ὄλην δεκαετίαν κατε-

γίνετο ὁ Γουτεμβέργιος νὰ ἐφεύρῃ τρόπον, δι' οὗ εὐκόλως καὶ ταχέως ν' ἀπολαμβάνῃ πολλά χειρογράφων ἀντίτυπα· ἀλλ' ἐπειδὴ διὰ τὰς δοκιμὰς καὶ ἐρεῦνας διαφόρων τρόπων, ἅς πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ σκοποῦ τούτου ἐπένοι, δὲν ἐπῆρκουν οἱ μικροὶ τῆς περιουσίας του πόροι, συνεταιρίσθη τὸ 1436. ἔτος μετὰ τριῶν ἄλλων κατοίκων τῆς πόλεως ἐκείνης, πρὸς ἀνάπτυξιν μυστικῶν τινῶν τεχνουργημάτων (ὅπως ἀναφέρει τὸ μεταξὺ των συμβόλαιον), ἐφευρεθέντων παρ' αὐτοῦ, ἅτινα βεβαίως ἄλλα δὲν ἦσαν παρ' αὐτῇ ἢ ἀγνωστος εἰσέτι εἰς ἄλλους τυπογραφικὴ τέχνη. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐχάραττε, φαίνεται, ἐπὶ ξυλίνων πλακῶν τὰ γράμματα, ὅσα ἤθελε νὰ τυπωθῶσιν, ἔπειτα δὲ κατεσκευάσε καὶ πελεκητὰ ξύλινα στοιχεῖα· ἀλλ' ὅλα ταῦτα ἦσαν ἀνεπαρκῆ εἰς τὸν σκοπὸν του, ὡς ὑποκείμενα εἰς ταχεῖαν φθοράν ἕνεκα τῆς πολλῆς χρήσεως. Ἐδοκίμασε καὶ τὸν μόλιθδον, πλὴν καὶ τὰ μόλιθθινα γράμματα δὲν ἀντεῖχον εἰς ἰσχυρὰν πίεσιν, τὰ δ' ἐκ σιδήρου ἦσαν βεβαίως λίαν δυσκατασκευάστα· καὶ ταῦτα λέγονται ἐξ εἰκασιῶν, διότι μυστικώτατα ἐγίνετο ἡ ἐργασία, ἀγνωστον δ' ἔτι εἶναι καὶ ἂν ἐντὸς μήτρας, ὡς σήμερον, ἐχύνοντο τότε τὰ στοιχεῖα διὰ τῆς τήξεως τοῦ μόλιθδου. Οἱ συνέταιροι τοῦ Γουτεμβέργιου, σκεπτόμενοι ὅπως σημαντικὴ καὶ ἐπικερδῆς ἤθελεν ἀποβῆ ἡ ἐφεύρεσις τέχνης τοιαύτης, κατηνάλωσαν πᾶσαν αὐτῶν τὴν περιουσίαν, καὶ ὑπέπεσαν εἰς χρεὴ ὑπέρογκα· ἀποθανόντων δὲ τούτων, οἱ δανεισταὶ κατεδίωξαν δικαστικῶς τὸν συνέταιρόν των Γουτεμβέργιον τὸ 1439. ἔτος, ὅστις, ἀδυνατῶν νὰ ἐξοφλήσῃ τὰ χρεὴ τῆς ἐταιρίας, ἐγκατέλιπε τὸ Στρασβούργον τῷ 1446. καὶ ἐπανῆλθεν εἰς τὴν πατρίδα αὐτοῦ τὴν Μαγένσην· ἄδηλον δὲ ἂν καὶ ἐν καιρῷ τοῦ δικαστικοῦ τούτου ἀγῶνος ἐξηκολούθει τὰς δοκιμὰς καὶ ἐρεῦνας του μέχρι τῆς ἐκεῖθεν ἀναχωρήσεώς του, καὶ τί ἀπέγινε τὸ ἐργαστήριον αὐτοῦ μετὰ τοῦ πιεστηρίου καὶ τῶν λοιπῶν εργαλείων. Τὸ ὄνομά του φαίνεται μέχρι τοῦ 1444. ἔτους εἰς τοὺς φορολογικοὺς καταλόγους τοῦ Στρασβούργου, εἰς δὲ τὰ ἐπίσημα δικαστικὰ ἔγγραφα τῆς πόλεως ἐκείνης γίνεται λόγος περὶ μόλιθδου, περὶ διαφόρων εργαλείων, περὶ πιεστηρίου, ἀλλὰ μὲ τρόπον λίαν ἀσαφῆ καὶ ἀόριστον, ἵνα μὴ ἀνακαλυφθῇ, φαίνεται, τὸ μυστήριον τοῦ ἐφευρετοῦ· ἀναντιρρήτον ὁμῶς εἶναι, ὅτι ἡ ἐφαρμογὴ τοῦ πιεστηρίου εἰς τὴν σπουδὴν τῆς τυπογραφικῆς τέχνης ἐφευρέθη ἐν Στρασβούργῳ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γουτεμβερ-

γίου, ἡ δὲ σύστασις ἐντελοῦς τυπογραφείου ἐν τῇ πόλει ταύτῃ ἐγένετο ἀργότερον τῷ 1470. ἔτει.

Ἐπαναλαβὼν τὰς δοκιμὰς του καὶ ἐν Μαγένσῃ ὁ Γουτεμβέργιος, προσεπάθει διὰ μίξεως διαφόρων μετάλλων ν' ἀποκτήσῃ κρᾶμα κατὰλληλον εἰς κατασκευὴν διὰ τήξεως αὐτοῦ καὶ χύσεως στοιχείων στερεῶν καὶ ἀφθόνων, νὰ τεχνουργήσῃ δὲ καὶ τὰς ἀναγκαίαις πρὸς τοῦτο μῆτρας καὶ χυτήρια, καὶ μελάνην ἐπιτηδείαν εἰς τύπωσιν βιβλίων· ἀλλ' ἔνεκα τῶν ἀπαιτουμένων διὰ ταῦτα μεγάλων δαπανῶν ἔξαντλήσας ὅλην τὴν πατρικὴν του περιουσίαν, συνεταίρισθῃ τῷ 1450. ἔτει μετὰ τινος χρυσοχόου πλουσίου, Ἰωάννου Φαῦστου καλουμένου, καὶ κατέστησε γνωστὰ εἰς αὐτὸν τὰ μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἐπιτυχῆ ἀποτελέσματα τῶν ἀγώνων του· ἀλλ' ἐκεῖνος, ἰδιοτελέστατος ὢν καὶ δόλιος, ἐφρόντισε καὶ συνετάχθη τὸ μετὰ τῶν συμφωνητικῶν οὕτως, ὥστε, ἂν ἐπετύγχανεν ὁ ἐπιδιωκόμενος σκοπός, νὰ ἡμπορέσῃ νὰ σφετερισθῇ αὐτὸς τὸ κατὰστημα. Καὶ ἀληθῶς μετὰ τινα καιρὸν ὑπεχρέωσε τὸν Γουτεμβέργιον νὰ δεχθῇ καὶ τρίτον συνέταιρον ὀνόματι Πέτρον Σαίφερον, γενόμενον γαμβρὸν του· ἀφοῦ δὲ διὰ τῶν πολυετῶν δοκιμῶν καὶ ἐρευνῶν τοῦ Γουτεμβέργιου εὐρέθη τέλος ἡ ἀνάλογος μίξις τοῦ μολίσδου μετὰ σ κ λ ρ ο ὕ ἀντιμονίου πρὸς κατασκευὴν χυτῶν καὶ ἀρκούντως στερεῶν στοιχείων, ἀρξάμενη δὲ διὰ τῶν στοιχείων τούτων ἡ τύπωσις τῆς Ἁγίας Γραφῆς εἶχεν ἤδη φθάσει εὐδοκίμως εἰς τὸ δωδέκατον τυπογραφικὸν φύλλον, ὁ Φαῦστος, ἀπαιτῶν παρὰ τοῦ Γουτεμβέργιου τὰ προκαταβληθέντα κεφάλαιά του μετὰ τῶν τόκων (τοιαύτην εἶχε, φαίνεται, κάμει συμφωνίαν, νὰ λαμβάνῃ, ὅποτε ἤθελε, τὰ χρήματά του μετὰ τοῦ τόκου), ἠνάγκασεν αὐτὸν νὰ παραιτηθῇ (τῷ 1455.) ἀπὸ πάσης συμμετοχῆς του εἰς τὴν ἑταιρίαν, καὶ ν' ἀφήσῃ εἰς αὐτὸν ὀλόκληρον σχεδὸν τὸ τυπογραφεῖον, ὅπως ἐκεῖνος δι' ἐτρότων μόχθων καὶ ἀγῶνων τὸ εἶχε καταρτύσει.

Λαβὼν οὕτω τὸ τυπογραφεῖον ὁ Φαῦστος κατεῖχεν αὐτὸ ἀπὸ κοινοῦ μετὰ τοῦ γαμβροῦ του, ὁ δὲ Γουτεμβέργιος κατ' ἄλλους μὲν συνέστησεν ἐν τῇ ἰδίᾳ πόλει μόνος ἄλλο τυπογραφεῖον, καὶ ἐξηκολούθει τὰ τυπογραφικὰ του ἔργα ἀφανῆς ὅπως καὶ πενόμενος δι' ἔλλειψιν τῶν ἀπαιτουμένων εἰς τοιαύτας ἐπιχειρήσεις χρημάτων, κατ' ἄλλους δὲ, ἀναχωρήσας ἐκ τῆς πατρίδος του, περιεπλανᾶτο ἐπὶ δέκα ἔτη εἰς διαφόρους πόλεις, ἄγνωστον πῶς ὑπὸ ἀφορητοῦ δυστυχίας

κατατροχόμενος. Πολύ σκοτεινήν κατέστησε τήν κατ' ἐκείνην τήν ἐποχήν ἱστορίαν τῆς τυπογραφικῆς τέχνης ἢ ἄκρα μυστικότης, τήν ὁποίαν καί ὁ Γουτεμβέργιος καί οἱ συνέταιροί αὐτοῦ ἐτήρουν εἰς τήν μέθοδόν της, εἴτε διότι ἤθελον νά πωλῶσι τὰ παρ' αὐτῶν ἐκδιδόμενα βιβλία ὡς χειρόγραφα, εἴτε διότι ἐπεθύμουν μόνοι αὐτοὶ ν' ἀπολαύωσι τὰ ἐξ αὐτῆς προσδοκώμενα ἄπειρα κέρδη· ὁ Γουτεμβέργιος μάλιστα εἰς οὐδέν τῶν παρ' αὐτοῦ ἐκδιδομένων βιβλίων ἐθετε τὸνομά του· διότι οἱ ἐξ εὐγενῶν καταγόμενοι ἐνόμιζον ὅτι ἐκφαυλίζουσι τήν καταγωγὴν των εἰς ἔργα βιομηχανικὰ ἀσχολούμενοι. Ὁ Φαῦστος, γενόμενος μόνος αὐτὸς τοῦ τυπογραφείου ἰδιοκτῆτης, ἐκράτησε καί τοὺς ἐν αὐτῷ ἐργαζομένους ἀνθρώπους· ἐπειδὴ δ' οὗτοι ἦσαν εἰς ἄκρον δυσχερστημένοι ἐναντίον του διὰ τὸν ἀχρεῖον καὶ ἀπάνθρωπον τρόπον μεθ' οὗ ἐφέρθη πρὸς τὸν πατέρα τῆς τέχνης (οὕτως ὠνόμαζον οὗτοι τὸν Γουτεμβέργιον), καὶ ἐφοβεῖτο μὴ ἕνεκα τούτου ἐκμυστηρευθῶσι τὰ τῆς τέχνης εἰς ἄλλον τινά, τοὺς ὥρκισεν ἐπὶ τοῦ ἱεροῦ Εὐαγγελίου καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε διὰ χρεωστικῶν πρὸς αὐτὸν ὁμολόγων των καὶ ἐγγράφων συμφωνητικῶν νά κρατῶσι παντελῆ ἐχεμυθίαν καὶ νά ἐργάζωνται κλειδωμένοι εἰς σκοτεινά τινα τῆς οἰκίας του ὑπόγεια. Ἐν τούτοις μετὰ δύο ἔτη ἔφερον εἰς πέρας τὴν ἐκδοσιν τῆς Ἀγίας Γραφῆς (τῷ 1457.), ἣτις θεωρεῖται τὸ πρῶτον τυπογραφικὸν προϊόν διὰ μεταλλίνων στοιχείων κινητῶν, κατόπιν δ' ἐξέδωκε καὶ τὸ Ψαλτήριον, ἢ κατ' ἄλλους πρῶτον ἐξέδωκε τὸ Ψαλτήριον, ἔπειτα δὲ τῷ 1462. ἔτει τὴν Ἀγίαν Γραφήν λατινιστί, καὶ ἐπώλει αὐτὰ εἰς μετρίαν τιμὴν ὡς χειρόγραφα, κρεδίζων οὕτω ἄφθονα χρήματα· κηρύττων δὲ τὰ ὑπ' αὐτοῦ πωλούμενα βιβλία ὡς χειρόγραφα, ἔκαυχᾶτο, ὅτι ἐν διαστήματι μιᾶς μῆνης ἡμέρας ἠμπορεῖ χωρὶς πέναν νά γράψῃ ὅσα χίλιοι ταχυγράφοι ἀντιγραφεῖς δὲν θὰ ἔγραφον εἰς διάστημα ὁλοκλήρου ἔτους· τοῦτο δὲ καὶ ἐπιστεύετο ὑπὸ τῶν πολλῶν, ἢ δὲ οὐκ ὀλιγάριθμος τάξις τῶν ἐκ τῆς ἀντιγραφῆς τῶν βιβλίων ποριζομένων ἕως τότε τὰ πρὸς τὸ ζῆν ἐξηγέρθησαν κατ' αὐτοῦ ἐμμανεῖς καὶ τὸν κατηγοροῦν ὡς μάγον· ὅθεν συλληφθεὶς ἐν Παρισίοις, ὅπου ὑπῆγε καὶ ἐπώλει ἀντίτυπα τῆς Ἀγίας Γραφῆς πρὸς 60 κορώνιας ἕκαστον, ἐνῶ τὰ πραγματικῶς χειρόγραφα ἐπωλοῦντο ἀντὶ 500, κατεδικάσθη πανδῆμως ὡς σὺντροφος τοῦ Διαβόλου καὶ ἐφυλακίσθη, ἀλλ', ἀνακαλυφθέντος ἀκολούθως τοῦ μυστηρίου τῆς τέχνης, ἀπελύθη ἀνενόχλητος.

Ὁ δούξ καὶ ἐπίσκοπος τοῦ πλησιοχώρου δουκάτου τῆς Νασοβίας, κηρύξας πόλεμον κατὰ τοῦ ἐπισκόπου τῆς Μογουντίας (ἦτοι τῆς Μαγένης), ἐκυρίευσεν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν αὐτὴν (τῷ 1462.) καὶ τὴν ὑπεδούλωσεν· ἔνεκα δὲ τῆς γενικῆς ταύτης ἀναστατώσεως καὶ καταστροφῆς καὶ οἱ ἐργάται τοῦ Φαύστου φυγόντες διεσκορπίσθησαν εἰς διαφόρους χώρας καὶ πόλεις τῆς Εὐρώπης, καὶ οὕτως ἡ θεία τῆς τυπογραφίας τέχνη διεδόθη ταχέως καὶ κατέστη τοῖς πᾶσι γνωστὴ ὑπὸ τῶν τέκνων τοῦ Γουτεμβέργιου (οὕτως ἐκαλοῦντο τότε οἱ πρῶτοι τῆς τυπογραφικῆς τέχνης ἐργάται). Καὶ κατὰ τινὰς μὲν ἐν τῇ ἐφόδῳ ἐκείνῃ ἐθανατώθη καὶ ὁ γαμβρὸς τοῦ Φαύστου Σαίφερος, ὁ δὲ υἱὸς αὐτοῦ Ἰωάννης, ἐπανορθώσας τὸ ἐρημωθὲν τυπογραφεῖον, ἐξηκολούθησε τοῦ πατρὸς του τὴν ἐργασίαν· βέβαιον ὅμως, φαίνεται ὅτι καὶ ὁ Φαῦστος καὶ ὁ Σαίφερος μετὰ τὴν καταστροφὴν ἐκείνην ὑπῆρχον ζῶντες· διότι ὁ μὲν Φαῦστος, ἀπελθὼν εἰς Παρισίους πρὸς εἰσπραξίν τῶν ὀφειλομένων αὐτῷ ἐξ ἀποστολῆς πρὸς πώλησιν ἐν τῇ πόλει ἐκείνῃ διαφόρων βιβλίων, ἐτελεύτησεν ἐκεῖ τῷ 1466. ἔτει προσβληθεὶς ὑπὸ πανώλους, ὁ δὲ Σαίφερος, μείνας οὕτω μόνος καὶ συνεταίρισθεις μετὰ τινος Χάνου Κορνάρδου, ἐξηκολούθει τὸ ἔργον του καὶ μετὰ τὸ 1469. ἔτος, ὅτε τρεῖς τῶν ἐν Μογουντία ἐργατῶν τυπογράφων μετέβησαν τῇ προτροπῇ διδασκάλων τινῶν εἰς Παρισίους, καὶ συνέστησαν πρῶτοι οὗτοι ἐντὸς τοῦ ἐκείθι περιφήμου τῆς Σορβόνης σχολείου τυπογραφικῶν ἐργοστάσιον μὲ ἀνέκφραστον χαρὰν τῶν τε διδασκάλων καὶ τῶν διδασκομένων.

Ὁ Γουτεμβέργιος περὶ τὰ τέλη τοῦ βίου του ὠνομάσθη βαρῶνος ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου δουκὸς τῆς Νασοβίας (τῷ 1465.), καὶ κατετάχθη εἰς τὴν τάξιν τῶν εὐγενῶν τῆς αὐλῆς του μὲ μικρὰν τινα σύνταξιν, ἐξ ἧς ἠδύνατο νὰ ἐπαρξῆ ὀπωσοῦν εἰς τὰ πρὸς τὸ ζῆν καὶ νὰ ἀφιερῶθῃ ὀλοτελῶς εἰς τὰ τυπογραφικὰ ἔργα του· πλὴν δὲν παρῆλθον τρία σωστά ἔτη καὶ ἀπεδήμησεν εἰς Κύριον τῇ 2. (14.) Φεβρουαρίου τοῦ 1468. ἔτους· ἡ δ' ἔξοχος τιμὴ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφικῆς τέχνης θ' ἀπεδίδετο μέχρι σήμερον εἰς τοὺς δολοὺς ἐκείνους συνεταίρους του Φαῦστον καὶ Σαίφερον, οἰκειοποιουμένους αὐτὴν, ἃν ὁ υἱὸς τοῦ Σαίφερου Ἰωάννης, ἀγαθὸς καὶ εἰλικρινὴς ὢν, δὲν ἤθελε γράφει ἐπὶ τῆς προμετωπίδος βιβλίου τινός, μετὰ τὴν ἀποβίωσιν τοῦ πατρὸς του ἐκδοθέντος ὑπ' αὐτοῦ τῷ 1505. ἔτει καὶ ἀφιερῶθέντος εἰς τὸν αὐτοκράτορα τῆς Γερμανίας Μαξιμιλιανὸν τὸν

Δ', τὰ ἐξῆς· «Ἡ θαυμασία τέχνη τῆς τυπογραφίας ἀνεκαλύφθη ἐν Μαγένσῃ παρὰ τοῦ εὐφυοῦς Ἰωάννου Γουτεμβέργιου κατὰ τὸ 1450. ἔτος, καὶ ἀκολούθως ἐτελειοποιήθη καὶ διεδόθη εἰς τοὺς μεταγενεστέρους διὰ τῶν ἔργων τοῦ Φαύστου καὶ τοῦ Σαιφέρου.»

Β'.

Διὰ νὰ κατανοήσωμεν ὅποια τις ἡ ἀξία τῆς τυπογραφικῆς τέχνης, καὶ ὅποσον αὕτη συντελεῖ εἰς τῶν φώτων τὴν ἐξάπλωσιν, πρέπει νὰ ἠξεύρωμεν ὅποιας δυσκολίας ἀπῆντων οἱ ἄνθρωποι εἰς τὴν σπουδὴν τῶν γραμμάτων πρὸ τῆς ἐφευρέσεώς της. Εἰς τοὺς παλαιότερους χρόνους ὁ νῦν γραφικὸς χάρτης ἦτο ἄγνωστος. Κατ' ἀρχὰς ἔγραφον ἐπὶ τῶν φύλλων καὶ ἐπὶ τοῦ φλοιοῦ δένδρων τινῶν καὶ ἐπὶ τῶν περικαλυμμάτων τινῶν δστράκων, ἔπειτα ἐπὶ ἀκατεργάστων δερμάτων ζῶων, ἰδίως αἰγῶν καὶ προβάτων, κόπτοντες καὶ ἀποξέοντες τὰς τρίχας· ὅσα δ' ἐκ τῶν γραφομένων ἤθελον νὰ μένωσι διαρκέστερα, καὶ μάλιστα τὰ δημόσια ἔγγραφα, τὰ ἔγραφον ἢ μᾶλλον τὰ ἐχάραττον δι' ὀξείας σκληροῦ ἐργαλείου, σμίλης ἢ γλυφάνου καλουμένου, ἐπὶ λίθων, ἐπὶ μολίβδου καὶ χαλκοῦ· ἔγραφον δὲ συνήθως καὶ ἐπὶ πινακίδων ἐκ ξύλου καὶ ἰδίως ἐκ πυξοῦ, πλανίζοντες πρότερον καὶ ἀλείφοντες αὐτὰς μὲ κηρὸν, οἱ δ' εὐποροὶ, ἀντὶ ξυλίνων πινακίδων, μετεχειρίζοντο ἐλεφαντίνους. Ὅλα τὰ γράμματα τοῦ ἀλφαβήτου τὰ ἔγραφον καὶ τὰ ἐχάραττον οἱ προπάτορές μας κεφαλαιωδῶς· ἀκολούθως δ' ἐφευρέθησαν (περὶ τὸ 120. π. Χ.) τὰ μικρὰ γράμματα· ἐξήγητο δ' ἐξ Αἰγύπτου καὶ ὁ πάπυρος ἢ βύβλος, χάρτης παραγόμενος ἐκ τινος δμωνύμου φυτοῦ ἐνύδρου, ὀλίγων σπιθαμῶν ὕψος λαμβάνοντος καὶ μόνον παρὰ τὸν Νεῖλον ποταμὸν φυομένου, ἀλλ' ἦτο σπάνιος καὶ δυσώητος. Τοῦ φυτοῦ τούτου τὸ στέλεχος συνέκειτο ἐκ λεπτοτάτων περικαλυμμάτων ἀλλεπαλλήλων ἕως εἰκοσι, οἷα τὰ τῶν πράσων π. χ. καὶ τῶν χλωρῶν κρομμύων. Τὰ λεπτότατα ταῦτα περικαλύμματα ἢ λέμματα, ὅπως τὰ ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι, διεχώριζον ἐλαφρῶς διὰ βελόνης, τὰ ἔθετον παραλλήλως ἐξηπλωμένα τὸ ἐν παρὰ τὸ ἄλλο ὡς ταινίας ἢ λωρίδας ἐπὶ τινος σανίδος, καὶ τὰ ἔβρεχον μὲ ὕδωρ τοῦ Νεῖλου, δι' οὗ καθίσταντο κολλώδη· εἶτα λαμβάνοντες ἄλλας τοιαύτας ταινίας, τὰς ἔθετον ἐπὶ τῶν πρώτων σταυροειδῶς, καὶ οὕτω συνεχόμενα τὰ κάτω λέμματα μὲ τὰ ἄνω ἀπετέλουν φύλλα τετράγωνα. Τὰ φύλλα ταῦτα ἐπιέζοντο ἔπειτα καλῶς,

και ἀκολούθως ξηραίνόμενα εἰς τὸν ἥλιον ἐστιλβόνοιο, και οὕτω καθίσταντο ἐπιτήδεια πρὸς γραφὴν και ἐδίδοντο εἰς τὸ ἐμπόριον, πάπυρος ἢ βύβλος και αὐτὰ ὀνομαζόμενα, ὡς και τὸ φυτὸν ὀλόκληρον. Ἄλλ' ἐπειδὴ ὁ οὕτω κατασκευαζόμενος χάρτης δὲν ἦτο εὖωος, ἔπειτα δὲ και οἱ βασιλεῖς τῆς Αἰγύπτου, δσάκις ἤθελον, ἀπηγόρευον τὴν ἐξαγωγήν του, ἐφευρέθη ἐν Περγάμῳ ἐπὶ τοῦ βασιλέως αὐτῆς Εὐμένους τοῦ β'. (τὸν β'. π. Χ. αἰῶνα) ὁ περγαμηνὸς λεγόμενος χάρτης ἢ μεμβράνα, ἦτοι δέρματα ζῶων λεπτοφυῆ, και ἰδίως ἀρνίων, μετὰ τέχνης κατειργασμένα, ἔχοντα μὲν τὴν λεπτότητα τοῦ παπύρου, ἀλλ' ἀσυγκρίτως ἐκείνου στερέροτερα. Πλὴν και τοῦ χάρτου τούτου ὄντος δυσάποκτήτου διὰ τὸ ὑπέρογκον τῆς τιμῆς, οἱ ἄποροι ἔγραφον εἰς τὰς ὀμοπλάτας τῶν ζῶων, ἢ, ἀγοράζοντες ἀχρηστα γεγραμμένα φύλλα παπύρου ἢ μεμβράνης, ἐπλυνον και ἐξήλειπον τὰ πρῶτα γράμματα και ἔγραφον ἐπ' αὐτῶν ἄλλα νέα. Τὰ τοιαῦτα φύλλα ὀνομάζοντο παλίμψηστα. Περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ἡ. μ. Χ. αἰῶνος εἰσῆχθη ἐξ Αἰγύπτου εἰς τὴν Εὐρώπην ὑπὸ τῶν ἐν Ἰσπανίᾳ κυριαρχούντων τότε Μωαμεθανῶν ἀντὶ τῆς περγαμηνῆς ἢ χρῆσις τοῦ νῦν γραφικοῦ χάρτου, κατασκευαζομένου ἀπὸ βαμβάκιον, μεταβαλλόμενον τεχνηέντως εἰς ζύμην, ἀκολούθως δὲ και ἀπὸ διάφορα βάρκη, ἐπίσης εἰς ζύμην μεταβαλλόμενα· πρὸς δὲ τούτοις περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ ζ'. αἰῶνος εἶχεν εἰσαχθῆ και ἡ χρῆσις τῆς πτερογραφίδος, ἀντὶ τοῦ ἔως τότε καταλλήλου πρὸς γραφὴν καλάμου, ὅστις παρήγετο εἰς ὀλίγα τινὰ μόνον μέρη· ὁ δὲ πρὸ τινῶν ἐτῶν ἐν χρῆσει παρὰ τοῖς Τούρκοις κάλαμος, ἴσως δὲ και μέχρι τοῦ νῦν, ἐκομίζετο ἀπὸ τὰ ἔλη τοῦ Βυβράτου ποταμοῦ και τοῦ Τίγριδος.

Κατὰ τοὺς παλαιότερους χρόνους ἔγραφον ἐπὶ τῶν ἀκατεργάστων δερμάτων τὰ γράμματα με κόκκινον ἢ φοινικοῦν χρῶμα, κατασκευαζόμενον ἐξ ἀπλοῦ ὕδατος και βαφικοῦ κοκκινοχρώματος ἢ μίλτου, κατὰ τοὺς ἀρχαίους· ἐντεῦθεν δ' ὑπῆρχε γνώμη ὅτι τὰ γράμματα ὀνομάζοντο τὸ πάλαι φοινίκια οὐχὶ ἀπὸ τοῦ ἐκ Φοινίκης εἰσαγαγόντος αὐτὰ ἐν Ἑλλάδι Κάδμου, ὡς ὑπὸ τινῶν ἱστορεῖται, ἀλλ' ἐκ τοῦ φοινικείου τῶν χρώματος· διότι ἡ ἐφεύρεσις αὐτῶν ἀπεδίδετο ὑπ' ἄλλων μὲν εἰς τὸν Προμηθεά, ὑπ' ἄλλων δὲ εἰς τὸν Ἑρμῆν και ὑπ' ἄλλων εἰς τὴν Ἀθηνᾶν, πολὺ τοῦ Κάδμου προγενεστέρους και θεοὺς ὑπὸ τῶν προγόνων μας ἐκείνων νομιζομένους. Κατόπιν εἰσῆχθη πρὸς γραφὴν ἢ χρῆσις τοῦ μέλανος χρώματος (τῆς και νῦν ἔτι ἐν

χρήσει κοινῆς μελάνης) καὶ ἄλλων χρωμάτων δυσεξιτήλων διὰ κατασκευῆς ἐντέχνου.

Λέγεται, ὅτι ὁ μέγας φιλόσοφος Πλάτων, ἀκμάσας τὴν δ'. π. X. ἑκατονταετηρίδα, ἐπλήρωσεν ἑννέα περὶπου χιλιάδας σημερινῶν δραχμῶν πρὸς ἀγορὰν τριῶν μόνων βιβλίων ἄλλου τινὸς φιλοσόφου Πυθαγόρειου, ὁ δὲ σύγχρονος καὶ μαθητὴς αὐτοῦ θαυμάσιος Ἀριστοτέλης ἀντὶ ὀλίγων βιβλίων τοῦ συμμαθητοῦ του φιλοσόφου Σπυρίππου ἐπλήρωσε δεκαοκτῶ περὶπου χιλιάδας δραχμῶν. Ὁ βασιλεὺς τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαῖος ὁ Φιλάδελφος, ἀκμάσας τὴν γ'. π. X. ἑκατονταετηρίδα, ἔδωκεν ἐνέχυρον εἰς τὴν δημοκρατίαν τῶν Ἀθηναίων ἐβδομήκοντα πέντε χιλιάδας δραχμῶν, διὰ νὰ τῷ παραχωρήσῃ ν' ἀντιγράψῃ καὶ ἐπιστρέψῃ εἰς αὐτοὺς τῶν ποιητῶν Σοφοκλέους, Εὐριπίδου καὶ Αἰσχύλου τὰ ποιήματα. Ὁ ἅγιος Ἰερώνυμος, ὁ πρῶτος μεταφράσας ἐκ τοῦ Ἑβραϊκοῦ καὶ Ἑλληνικοῦ ἰδιώματος τὴν Ἁγίαν Γραφήν εἰς τὴν Λατινικὴν γλῶσσαν, ἀκμάσας δὲ κατὰ τὰ τέλη τῆς δ' μ. X. ἑκατονταετηρίδος, ἐπώλησεν, ὡς λέγουσιν, ὅ,τι καὶ ἂν εἶχε, διὰ ν' ἀγοράσῃ τὰ συγγράμματα τοῦ πολυμαθεστάτου Ὀριγένους, ἄλλου προγενεστέρου ἐκκλησιαστικοῦ συγγραφέως. Αἱ δυσκολαὶ αὗται πρὸς γραφήν καὶ διάδοσιν τῶν διαφόρων γνώσεων τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ὑφίσταντο μόνον κατὰ τοὺς ἀρχαιότερους χρόνους, ἀλλὰ καὶ ὀλίγον πρὸ τῆς ἐφευρέσεως τῆς τυπογραφίας τὰ βιβλία ἦσαν δυσέφικτα. Τὰ κατὰ τι σημαντικὰ βιβλία ἐπωλοῦντο ἐν Εὐρώπῃ ὡς τὰ ἀκίνητα κτήματα, ἀκριβῶς ὡς ἐκεῖνα ἐν τοῖς πωλητηρίοις ἐγγράφοις περιγραφόμενα, καὶ τὸ ἀντίτιμον ἑνὸς μόνου βιβλίου ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ εἰς ἀγορὰν ὄχι ὀλίγων γαιῶν. Ὅσακις ἐπέμπετο εἰς τινὰ πόλιν κἀνὲν βιβλίον ἐξ ἄλλου μέρους, συνήρχοντο πολλὰκις ἄνδρες ὑψηλῆς περιωπῆς νὰ τὸ παραλάβωσι καὶ δώσωσι ταυτικὴν ἀπόδειξιν ὅτι ἔφθασεν ἐκεῖ ἀσφαλῶς. Ἀλφόνσος ὁ I', βασιλεὺς τῆς Ἰσπανίας καὶ Νεαπόλεως (τῷ 1252.), εἰς μάτην, λέγουσι, προσέφερεν ἑκατὸν εἰκοσι φλωρία πρὸς ἀπόκτησιν ἑνὸς μόνου βιβλίου. Κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ἐν ἀντίγραφον τῆς Ἱερᾶς Γραφῆς ἐτιμᾶτο ἐν Ἀγγλίᾳ 33 τοῦλάχιστον λίρας ἀγγλικᾶς σημειωθῆτω δὲ, ὅτι τὸ ποσὸν τοῦτο ἦτο τότε λίαν ὑπέρογκον, διότι τὸ ἡμερομίσθιον τῶν ἐργατῶν δὲν ἦτο ἀνώτερον τοῦ ἑνὸς καὶ ἡμίσεος δηναρίου, ἦτοι 17 ὡς ἕγγιστα σημερινῶν λεπτῶν ὥστε, διὰ ν' ἀποκτήσῃ ἐργάτης τις ἐν ἀντίγραφον, ἔπρεπε

νά ἐργάζεται δεκαπέντε περίπου ἔτη πρὸς πληρωμὴν τοῦ ἀντιτίμου τούτου.

Πλῆθος βιβλιογράφων ἢ ἀντιγραφῶν εὐρίσκοντο τὸ πάλαι εἰς διαφόρους πόλεις. Ὅτε δέ τις τῶν βιβλιοπωλῶν, ἀνδρῶν συνήθως πεπαιδευμένων καὶ εὐκαταστάτων, ἤθελε νὰ ἐκδοθῆ βιβλίον τι πολυζήτητον, προσεκάλει τοὺς βιβλιογράφους, οἵτινες, ἐντριβεῖς ὄντες γραμματικοί, μὴ στερούμενοι δὲ καὶ ἱστορικῶν καὶ φιλοσοφικῶν γνώσεων, συνήρχοντο ἐν πρώτοις καὶ ἐμελέτων κατὰ μόνας πρὸς ἀκριθεῖ κατάληψιν καὶ ἐξήγησιν τῶν δυσκαταληπτοτέρων χωρίων τοῦ συγγραφέως, οὗτινος ἀνελάμβανον τὴν ἐκδοσιν· ἔπειτα, καθήμενοι πάντες ἑαυτοῦ σταυροποδητῆ καὶ κρατοῦντες ἐπὶ τοῦ γόνατος ἕκαστος τὸ τετραδίδιον του, χαμαὶ δὲ πρὸς τὰ δεξιὰ ἔχοντες τεθειμένον τὸ μελανοδοχεῖον, ἔγραφον ἀκρώμενοι μετὰ προσοχῆς μεγίστης, ὑπαγορευόντος ἑνὸς ἐξ αὐτῶν τὸ περιεχόμενον τοῦ διορθωθέντος πρότερον χειρογράφου· εἶτα δὲ ἀνὰ δύο παρέβαλλον εἰς χωριστὰ δωμάτια τὰ ἀντιγραφέντα καὶ διώρθονον ἐπιμελῶς τὰ ἐκ παραδρομῆς συμβαίοντα λάθῃ· διότι, ἂν ταῦτα δὲν ἦσαν καλῶς γεγραμμένα, οὐδεὶς τὰ ἠγόραζεν εἰμὴ εἰς τὰ χωρία μὲ εὐτελεῖ τιμὴν ὡς ὑποδείγματα τῶν παιδῶν πρὸς μᾶθησιν ἀναγνώσεως καὶ γραφῆς. Μετὰ τὴν παραβολὴν ταύτην καὶ διόρθωσιν τὰ χειρογραφα παρεδίδοντο εἰς ἄλλους, καλλιγράφους ἢ καλλιτέχνας καλουμένους, οἵτινες ἔγραφον τοὺς διαφόρους τῶν βιβλίων τίτλους μὲ διάφορα κεφαλαῖα καὶ μικρὰ στοιχεῖα ποικιλοτρόπως κεκοσμημένα, ὕστερον δὲ τὰ ἐλάμβανον καὶ τὰ ἔδενον οἱ βιβλιοδέται. Τὴν πολυάριθμον ἐκείνην τάξιν τῶν πεπαιδευμένων βιβλιογράφων καὶ καλλιγράφων ἀντικαθιστᾷ σήμερον διὰ τῆς τυπογραφικῆς τέχνης εἷς ἢ δύο μόνον στοιχειοθετῆ, νεανίαι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ὀλιγογράμματοι, μόλις γνωρίζοντες τὴν ἀνάγνωσιν· εἷς δὲ μόνος πιστῆς μετὰ τοῦ μελανωτοῦ ἡμπορεῖ εἰς μίαν ἡμέραν διάστημα νὰ τυπώσῃ ὅσα πλῆθος βιβλιογράφων μόλις ἠδύνατο εἰς διάστημα ἑνὸς ὀλοκλήρου ἔτους ν' ἀντιγράψωσιν. Ὅποια τεραστία διαφορά!

Ἐν τούτοις, ἐπειδὴ ὁ εἰρημένος δι' ἀντιγραφῆς τρόπος τῆς εἰς φῶς ἐκδόσεως τῶν βιβλίων ἦτο ἀνεπαρκῆς εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τοῦ ὄσημέρκει ἀναπτυσσομένου ὄργασμου τῶν ἀνθρώπων πρὸς μᾶθησιν, ἐν ταῦτῳ δὲ καὶ πολυδάπανος, οἱ βιβλιογράφοι, πρὸς ταχυτέραν ἀντιγραφὴν καὶ διάδοσιν τῶν ὑπὸ τοῦ κοινῶ ζητουμένων βιβλίων, συν-

τέμνοντες τὰς λέξεις, ἔθετον ἐπ' αὐτῶν σημεῖα τινὰ συνθηματικά, καὶ οὕτω τὰ χειρόγραφα ἐκεῖνα βιβλία ἀπέβαινον ἡμέραν τῆ ἡμέρα μᾶλλον δυσανάγνωστα καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς πεπαιδευμένους, ἔχοντα πολλὰς τῶν λέξεων διακεκομμένας καὶ συμβολικὰς, ὡς νῦν γίνεται εἰς τὴν στενογραφίαν, ἰδιαιτέραν σπουδὴν ἀπαιτοῦσαν. Τούτου ἐνεκεν πολλοὶ ἀγγίλοι προσεπάθουν νὰ ἐφεύρωσιν ἄλλον τρόπον, ἐπιτήδειον πρὸς εὐκολωτέραν καὶ ταχυτέραν τῶν βιβλίων διάδοσιν καὶ εὐωνον αὐτῶν ἀπόκτησιν, καὶ κατὰ πρῶτον ἐδοκίμασαν τὴν χάραξιν ἢ σκάλισιν τῶν γραμμάτων ἐκάστης σελίδος τῶν βιβλίων ἐπὶ σανίδος, καὶ τὴν τύπωσιν αὐτῶν κατόπιν εἰς πολλὰ ἀντίτυπα. Σημειωτέον δὲ, ὅτι ἡ διὰ τυμπάνου μὲ πυκνὴν φανέλλαν ἢ σαγιακί καὶ δι' ἐλαιωδῶν χρωμάτων τύπωσις εἰκόνων ἐπὶ ξύλου ὡς καὶ λέξεων τινῶν ἢ ῥητῶν ἐκ βιβλίων, ἦτο ἤδη γνωστὴ· διότι ἡ κατασκευὴ τῶν παιγνιοχαρτίων, διὰ τοιούτων τυπουμένων πιεστηρίων, ἐπινοηθεῖσα ἐν Κίνα ἀπὸ τοῦ θ'. αἰῶνος μ. Χ., εἶχεν εἰσαχθῆ εἰς τὴν Εὐρώπην περὶ τὰ τέλη τοῦ ἱγ'. καὶ κατέστη βιομηχανία ἐπικερδῆς, stampatori κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἐν Ἰταλίᾳ ὀνομαζομένη, ἀκολούθως δ' ἐγνωρίζετο αὕτη εἰς τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα ἐν Εὐρώπῃ μὲ τὸ ὄνομα ἐμπόριον χρωματισμένων χαρτίων. Ἄλλ' ἐκτὸς ὅτι τὰ ἔργα ἐκεῖνα τὰ ἐπὶ ξύλου πρὸς τύπωσιν βιβλίων γινόμενα ἦσαν ἄμορφα καὶ χονδροειδέστατα, καὶ αἱ διορθώσεις ἢ μεταλλαγαὶ ἐπὶ τῶν ξυλίνων ἐκείνων σελίδων ἦσαν σχεδὸν ἀδύνατοι· διότι διὰ τὴν προσθήκην μιᾶς μόνης ἀναποφεύκτου λέξεως ἔπρεπεν ἡ σελὶς ἐκεῖνη νὰ σκαλισθῆ ἐκ νέου ὀλόκληρος, μετὰ δὲ τινὰς ἀλλεπαλλήλους τυπώσεις τὰ ξύλινα ἐκεῖνα στοιχεῖα ταχέως ἐφθείροντο, μὴ ἀντέχοντα εἰς ἰσχυρὰν πίεσιν.

Μετὰ τὰς ἀτελεῖς ταύτας τῶν προγενεστέρων ἐπινοήσεις καὶ δοκιμὰς ὁ Γουτεμβέργιος μετεχειρίσθη, ὡς εἰκάζουσι, κινητὰ ξύλινα στοιχεῖα πρὸς τύπωσιν βιβλίων, ἀλλὰ καὶ τούτων ἡ κατασκευὴ εἰς σχῆμα μικρῶν μάλιστα γραμμάτων δὲν θὰ ἦτο βεβαίως εὐχερδέστερα· ἀπητοῦντο π. χ. διὰ μίαν μόνην σελίδα εἰς 80ν πλέον τῶν 100 ἄλλα ἀπλοῦν καθ' ὅλα ὁμοιομόρφων καὶ ἀναλόγως τὰ λοιπὰ γράμματα· ἐστεροῦντο δὲ ταῦτα προσέτι καὶ τῆς ἀναγκαίας στερεότητος καὶ ἀκριβοῦς προσαρμοσέως καὶ εὐθύτητος· διὸ καὶ προσεπάθησε νὰ ἐπινοήσῃ καὶ ἐπενόησε τὴν διὰ μεταλλίνου κράματος στερεοῦ καὶ εὐτήκτου κατασκευὴν αὐτῶν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Σαίφερος ἦτο

ἄριστος καλλιγράφος, λέγεται ὅτι εἰς τὴν κατασκευὴν τῶν πρὸς τοῦτο ἀναγκαίων μητρῶν συνετέλεσε καὶ οὗτος οὐκ ὀλίγον ἐκ τῆς ἰδίας του τέχνης βοηθούμενος. Αἱ λεγόμεναι μητραι τῶν στοιχείων δὲν σκαλίζονται ἐπὶ τοῦ χαλκοῦ, ὡς τινες ἴσως ὑποθέτουσιν ἐσφαλμένως. Λαμβάνεται τεμάχιον χάλυβος τετραγωνικὸν ἢ κυλινδρικόν, μήκους ὡς ἔγγιστα 50—60χμ καὶ πάχους 6χμ ἢ καὶ μεγαλύτερον, ἀναλόγως τοῦ μεγέθους τοῦ στοιχείου, τὸ ὁποῖον μέλλομεν νὰ χαράξωμεν. Ὁ δὲ χάλυψ δὲν εἶναι, ὡς γνωρίζετε, σῶμα αὐτοφύες, ἀλλὰ σιδήρου ἐντέχνως γινόμενος σκληρότερος καὶ ἐλαστικώτερος. Τὸ εἰρημένον ἐκ χάλυβος τεμάχιον, διὰ νὰ μεταβληθῇ εἰς μαλακὸν σίδηρον, περιβάλλεται μὲ ρινίσματα σιδήρου ἢ μὲ λάσπην ἐξ ἀργιλώδους κοκκινόχρωματος καὶ πυροῦται ἐπὶ πολλὰς ὥρας. Ἰστέον δὲ, ὅτι ἐπὶ Γουτεμβεργίου καὶ ἡ εὐκολία αὕτη, ἦτοι ἡ μεταβολὴ τοῦ χάλυβος εἰς μαλακὸν σίδηρον, δὲν ἦτο γνωστή. Ἀφοῦ δὲ τὸ ἐν ἄκρον τοῦ τεμαχίου τούτου ρινισθῇ, ὥστε νὰ κατασταθῇ πυραμοειδὲς ἢ κωνοειδὲς (ζόμπος), ἡ δὲ κορυφὴ αὐτοῦ, ρινισθεῖσα ἐπίσης καὶ τριφθεῖσα ἐλαφρῶς ἐπὶ λαδακόνης, γίνῃ δμαλωτάτη καὶ λεῖα, δοκιμαζομένη διὰ γωνιομέτρου, καπνίζεται ἔπειτα μὲ μικρὸν ἀναμμένον χαρτίον ἢ πανίον καὶ μαυρίζει· ἐπ' αὐτοῦ δὲ τοῦ μαύρου μέρους γράφεται ἐλαφρῶς ἢ σημειοῦται τὸ στοιχεῖον μὲ λεπτὸν ἐργαλεῖον δξύ ἐκ χάλυβος ἐστομωμένου, τὸ λεγόμενον Τουρκιστὶ καλέμι, εἶτα περικόπτεται ρινιζόμενον καὶ σκαλίζεται τὸ λοιπὸν μαῦρον μέρος τοῦ χαλυβικοῦ τεμαχίου, καὶ οὕτω μένει ἐξέχον μόνον τὸ σημειωθὲν λευκὸν σχῆμα ἢ σῶμα τοῦ γράμματος, ἀφοῦ πολλάκις δοκιμασθὲν κανονισθῇ καὶ καλλυνθῇ ὡς πρέπει, καὶ τοῦτο λέγεται ἄρσενικόν. Ὅθεν ἡ χεὶρ ἡ χαράττουσα τὰ γράμματα ταῦτα πρέπει νὰ ᾖ ἐντελέστατα εἰς τὸ ἔργον τῆς καλλιγραφίας ἐξησκημένη, καὶ τοιαύτη πιστεύεται ὅτι ἦτο ἡ τοῦ Σαιφέρου. Αἱ δύο παράλληλοι πλευραὶ τοῦ μαυρισμένου μέρους δοκιμάζονται διὰ τινος ἐργαλείου παχυμέτρου καλουμένου, ὥστε τὸ ὕψος τοῦ κορμοῦ εἴτε ὀφθαλμοῦ ὢλων τῶν γραμμάτων νὰ ᾖ τὸ αὐτό. Διὰ τοῦ αὐτοῦ ἐργαλείου δοκιμάζεται καὶ τὸ ἀνήκον εἰς ἕκαστον στοιχεῖον πλάτος. Μετὰ τὴν κατασκευὴν τοῦ ἀρσενικοῦ γράμματος τὸ εἰς μαλακὸν σίδηρον μεταβληθὲν χαλυβικὸν τεμάχιον, περιβαλλόμενον μὲ ἄνθρακα κατεσκευασμένον ἐκ κεράτων ζῶων ἢ ἐκ τῶν ἀπορίπτομένων τεμαχίων σκύτους (ἦτοι τομαρίου), πυροῦται, καὶ ἐμβαπτόμενον

πρώτον εἰς θερμὸν ἔλαιον ἢ ἄλειμμα, ἔπειτα δὲ εἰς ψυχρὸν ὕδωρ, στομοῦται καὶ λαμβάνει πάλιν τὴν ἀπαιτουμένην σκληρότητα καὶ στερεότητα, ἢ ἐμβαπτεται μόνον εἰς ψυχρὸν ὕδωρ· ἀλλ' ἂν σταθῇ πλέον τοῦ δέοντος εἰς τὸ ἔλαιον, δὲν λαμβάνει τὴν ἀπαιτουμένην σκληρότητα· ἂν δὲ πάλιν δὲν ᾔηται δεόντως πεπυρωμένον, λαμβάνει εἰς τὸ ὕδωρ ἐμβαπτόμενον ἀνωτέραν τῆς δεούσης σκληρότητα, καὶ ἐκ παραμικρᾶς κρούσεως θραύεται· ὥστε τὸ πᾶν στέκει εἰς τὴν κατάλληλον στόμωσιν, τῆς ὁποίας τὸ χ ο ὕ μόνον οἱ ἔμπειροι τεχνῖται γνωρίζουσι. Μετὰ τὴν πράξιν ταύτην λαμβάνεται τετραγώνον χαλκοῦ τεμάχιον, μήκους συνήθως 32χμ. καὶ πλάτους 7χμ., ἢ καὶ μεγαλύτερον, κατὰ τὸν ὀφθαλμὸν τοῦ χαραχθέντος ἀρσενικοῦ γράμματος· καὶ ἀφοῦ τὸ τεμάχιον τοῦτο ἀρκούντως πυρωθὲν ψυχρανθῆ, ἐν τῷ μέσῳ τῆς μιᾶς τῶν πλευρῶν του τίθεται, ἕως 6χμ. ἀνωτέρω τοῦ ἐνὸς ἄκρου αὐτῆς, ἢ κορυφῆ τοῦ πυραμοειδοῦς χαλυβικοῦ τεμαχίου, στηριζομένη διὰ γωνιομέτρου· κρατούμενον δ' οὕτω ἀντιστρόφως κάθετον τὸ χαλυβικὸν τεμάχιον διὰ τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς, διὰ τῆς ἐτέρας, κρατούσης σφυρίον, κτυπᾶται μὲ τοῦτο ἰσχυρῶς καταμεσῆς εἰς τὴν βάσιν, ὥστε νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τοῦ χαλκοῦ τὸ ἀρσενικὸν γράμμα, καὶ σχηματισθῆ οὕτως ἐπ' αὐτοῦ βαθυλὸν ἢ θηλυκὸν γράμμα. Τὸ χαλκοῦν ἐκεῖνο τεμάχιον, τὸ φέρον τὸ θηλυκὸν τοῦτο γράμμα, καλεῖται τότε ὀλόκληρον μ ἢ τ ρ α.

Ἐπειδὴ δὲ δυνατόν ἄλλο μὲν γράμμα νὰ κτυπηθῆ εἰς τὸν χαλκὸν βαθύτερον, ἄλλο δὲ ῥηχότερον, τὸ μέρος τῆς μήτρας, ὅπου τοῦτο ἐκτυπήθη, ἐφαρμόζεται εἰς τὴν κάτω ὀπὴν τοῦ χυτηρίου, καὶ χυνόμενον ἐν στοιχείῳ καὶ διερχόμενον, ὅλα τὰ στάδια τῆς τελειοποιήσεως δοκιμάζεται κατὰ τὸ ὕψος τοῦ σώματός του δι' ἄλλου τινὸς ἐργαλείου, τ υ π ο μ έ τ ρ ο υ καλουμένου. Καὶ ἂν μὲν τύχη ὑψηλότερον τὸ χυθὲν στοιχείον, ῥινίζεται ἐλαφρῶς ἐκ τοῦ μέρους ἐκείνου ἢ μήτρα, ἕως οὔ, χυνόμενον καὶ δοκιμαζόμενον πάλιν παρομοίως καὶ ἄλλο στοιχείον, κατασταθῆ ἰσοῦψές μὲ τὸ τυπόμετρον· ἂν δ' εὑρεθῆ χαμηλότερον, ἐφαρμόζεται τότε τὸ ἀρσενικὸν ἐντὸς τοῦ θηλυκοῦ γράμματος, καὶ κτυπᾶται αὖθις καὶ δοκιμάζεται χυνόμενον ἄλλο στοιχείον μὲ τὸν ἴδιον τρόπον· προτιμότερον ὅμως νὰ γίνῃ τὸ θηλυκὸν ὀλίγον βαθύτερον μὲ τὸ πρῶτον κτύπημα, παρὰ νὰ κτυπᾶται καὶ ἐκ δευτέρου τὸ ἀρσενικόν· διότι ἐνδέχεται νὰ παρεκκλινή τοῦτο μικρόν τι ἐκ τῆς θέσεώς του, καὶ τότε δεόν νὰ κτυπηθῆ ἐκ νέου εἰς

ἄλλο χάλκινον τεμάχιον. Ἡ δοκιμὴ αὕτη γίνεται ταυτοχρόνως καὶ δι' ἄλλου τινὸς ἐργαλείου βαθυμέτρου καλουμένου, διότι ἐνδέχεται π. χ. ὁ τόνος τοῦ στοιχείου νὰ ἦναι βαθύτερος παρὰ τὸ λοιπὸν μέρος τοῦ κορμοῦ, καὶ τότε πάλιν ρινίζεται εἰς τὸ μέρος τοῦ τόνου ἢ μήτρας, ἕως οὗ λάβῃ πανταχοῦ τὸ αὐτὸ βάθος. Ἡ δὲ δοκιμὴ ἂν τὸ στοιχεῖον ἔχει τὴν αὐτὴν εὐθυγραμμίαν μὲ τὰ ἄλλα στοιχεῖα τῆς αὐτῆς σειρᾶς, γίνεται δι' ἄλλου ἐργαλείου εὐθυμέτρου καλουμένου. Ἄν δ' ἔχει τὴν αὐτὴν ὀρθότητα ἢ κλίσιν, δοκιμάζεται πάλιν διὰ τοῦ εὐθυμέτρου καὶ διὰ μικρᾶς τινος εὐθυγράμμου γωνίας, καὶ, κατὰ τὴν ἀνάγκην τῆς ἐξισώσεως, ρινίζεται τὸ ἕτερον τῶν πλαγίων πλευρῶν τῆς μήτρας. Ἡ μήτρα λοιπὸν ἢ τὸ χάλκινον ἐκεῖνο τεμάχιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐσχηματίσθη οὕτω πως καὶ ἐτελειοποιήθη τὸ θηλυκὸν γράμμα, χρησιμεύει τοῦ λοιποῦ εἰς παραγωγὴν ἀπειρῶν χιλιάδων στοιχείων μεταλλίνων, ὅμοιον ἔχόντων τὸν ὀφθαλμὸν μὲ τὸ ἀρσενικόν. Εἷς ἄνθρωπος ἐν διαστήματι μιᾶς ὥρας ἤμπορεῖ νὰ χύσῃ παρ' ἡμῖν διὰ τῆς χειρὸς μέχρι 400 τὸ πολὺ στοιχείων· πῶς δὲ ταῦτα χύνονται καὶ τελειοποιοῦνται, ὅλοι βεβαίως γνωρίζετε, καὶ περιττὸν νὰ γίνῃ λόγος καὶ περὶ τούτου.

Ἐκ μόνης τῆς κατασκευῆς τῶν μητρῶν ἤμπορεῖ τις νὰ συμπυκρᾶνῃ ὁποῖοι ἐστάθησαν οἱ ἀγῶνες τοῦ ἀοιδίμου Γουτεμβέργιου πρὸς ἐφευρέσιν τῆς θείας τυπογραφίας, ἥτις σήμερον, διασκεδάζουσα τὸν ζόφον τῆς ἀμαθείας, φωτίζει καὶ διδάσκει τὸν κόσμον θαυμασιώτατα, καὶ εἶναι ἐν ταύτῳ φοβερώτατον ὄπλον κατὰ τῆς τυραννίας. Μόλις δὲ κατὰ τὸν παρόντα αἰῶνα, τὸ 1839. ἔτος, βεβαιωθέντος ἀδιστακτικῶς ὅτι ὁ Γουτεμβέργιος ὑπῆρξεν ὁ ἀληθὴς ταύτης ἐφευρετῆς, ἡ πατρίς του Μαγένησθ ἔστησε πρὸς τιμὴν αὐτοῦ διὰ πανηγύρεως ἐπισημοτάτης ἀνδριάντα ἐξαισίον, ἐπὶ τῆς βάσεως τοῦ ὁποίου εὐρίσκονται ἐγκεχαραγμένα δύο δίστιχα εἰς Λατινικὴν γλῶσσαν, ὧν ἡ ἔννοια ἑλληνιστὶ εἶναι ἡ ἐξῆς·

Ἄγνωστον εἰς Ἑλληνας καὶ Ῥωμαίους τέχνην ἐπενόησεν ὄξεϊα
Γερμανοῦ διάνοια.

Νῦν πᾶν ὅ,τι παλαιοὶ καὶ νέοι γινώσκουσιν, οὐ μόνον εἰς ἑαυτοὺς
ποιοῦσι τοῦτο γνωστὸν, ἀλλ' εἰς πάντα λαόν.

Τὸ ἐπόμενον ἔτος ἀνήγειρεν ἐπίσης τοιοῦτον ἀνδριάντα καὶ τὸ
Στρασβούργον, ὅπου ὁ Γουτεμβέργιος, συλλαβῶν κατὰ πρῶτον τὴν

ιδεάν τῆς ἐπινοήσεως τιαούτης τέχνης, ἐνησχολήθη ἐπὶ πολλὰ ἔτη εἰς ἐνέργειαν τῶν πειραμάτων του· ὁ δ' ἀνδριάς οὗτος εὕρισκεται ἤδη εἰσαχθεὶς εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ ἐν Παρισίοις ἐθνικοῦ τῆς Γαλλίας τυπογραφείου.

Παρ' ἅπασι τοῖς λαοῖς τῆς γῆς τὸ ὄνομα τοῦ Γουτεμπεργίου θέλει εἶσθαι εὐλογητὸν εἰς αἰῶνας αἰῶνων.

Γ'.

Ἀξιοσημείωτος εἶναι ἡ ταχύτης, μεθ' ἧς ἐν διαστήματι ὀλίγων ἐτῶν διεδόθη εἰς διάφορα τῆς Εὐρώπης μέρη ἡ τυπογραφικὴ τέχνη. Ἀπὸ τοῦ 1457. ἔτους, ὅτε πρῶτην φοράν διὰ μεταλλίνων στοιχείων χυτῶν ἐξεδόθη ἡ Ἁγία Γραφή, ὡς ἀνέφερα, μέχρι τοῦ 1500. εἶχον συστηθῆ τυπογραφικὰ ἐργοστάσια εἰς ἑκατὸν καὶ ἐπέκεινα διαφόρους πόλεις. Τὰ κατὰ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Γουτεμπεργίου χυθέντα γράμματα τῆς λατινικῆς γλώσσης ἔφερον μορφήν Γοθτικὴν, καὶ τοὺς χαρακτῆρας τούτους χύνοντες μετεχειρίζοντο κατ' ἀρχὰς πανταχοῦ. Ἐν Βενετίᾳ, ὅπου τῷ 1469. ἔτει συνεστήθη τὸ πρῶτον τυπογραφεῖον, ὑπῆγον ἐν διαστήματι 25 ἐτῶν καὶ ἐγκατεστάθησαν 174 ξένοι ἐργάται τυπογράφοι. Τόσον πολλαὶ ἦσαν ἐκεῖ αἱ τυπογραφικαὶ ἐργασίαι. Ἐκεῖ οἱ Γοθτικοὶ χαρακτῆρες ἀντικατεστάθησαν διὰ τῶν στρογγύλων, οἵτινες ταχέως ἐγένοντο παρὰ πᾶσι δεκτοὶ, ὡς τελειότεροι, καὶ ὑπάρχουσιν ἔτι ἐν χρήσει μέχρι σήμερον, μεταρρυθμισθέντες ἐπὶ τὸ κομψότερον· διότι, ὡς γνωρίζετε, τῶν πλείστων ἔθνῶν τῆς Εὐρώπης αἱ γλώσσαι διὰ τῶν γραμμάτων τοῦ λατινικοῦ ἀλφαβήτου γράφονται. Ἐκεῖ πρῶτον ἐξεδόθησαν με' Ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας Ἑλληνες συγγραφεῖς, ἐν Μεδιολάνοις δ' ἐτυπώθη τῷ 1476. ἔτει Ἑλληνιστὶ πρώτη ἡ γραμματικὴ τοῦ Λασκάρως.

Τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀρτιγενουῦς τέχνης καὶ ἡγεμόνες καὶ ἄλλοι ἔξοχοι ἄνδρες εἶχον ἐν ὑπολήψει μεγάλην τοὺς καταστηματάρχας τυπογραφείων, καὶ παρεχώρουν αὐτοῖς οἰκοδομὰς εὐρυχώρους καὶ μεγαλοπρεπεῖς πρὸς ἄνετον τοῦ ἔργου των ἐξάσκησιν, καὶ προνομία τινα εἰς τοὺς μετερχομένους τὴν τυπογραφικὴν τέχνην ἐχαρίζοντο· πλὴν καὶ οἱ τυπογραφεῖα τότε συσταίνοντες καὶ διευθύνοντες δὲν ἦσαν ἄνθρωποι τυχαῖοι καὶ ἀγράμματοι, ἀλλὰ συνήθως ἐπίσημοι καὶ αὐτοὶ καὶ πεπαιδευμένοι. Ἐπὶ ἡμῖσιν καὶ ἐπέκεινα αἰῶνα ἀπὸ τῆς

ἀνακαλύψωας τῆς τέχνης πᾶς ὁ βουλόμενος ἠδύνατο νὰ ἐπαγγέλλεται αὐτὴν ἐλευθέρως, καὶ τυπῶν νὰ δημοσιεύῃ ὅ,τι ἂν ἤθελε· κατόπιν ὅμως οἱ ἡγεμόνες περιώρισαν πολὺ τὸν τύπον εἰς διαφόρους χώρας, συστήσαντες λογοκρισίας, ἧτοι διώρισαν ἐπιτροπὰς ἀπὸ ἀνθρώπων των, ἄνευ ἀδείας τῶν ὁποίων εἰς οὐδένα ἐπετρέπετο νὰ πωλῇ ἢ δημοσιεύῃ τι ἀπὸ τὰ ἐξερχόμενα τῶν τυπογραφικῶν πιεστηρίων ἔργα, ἔπειτα δὲ οὐδὲ νὰ ἐκδίδῃ τίς τι διὰ τοῦ τύπου πρὶν παρ' αὐτῶν θεωρηθῆν ἐγκριθῆ, οὐδὲ ν' ἀνοίγῃ τυπογραφεῖον ἄνευ ἀδείας τῆς Κυβερνήσεως. Οἱ ἄνθρωποι οὗτοι τῆς ἐξουσίας, οἱ λογοκρίται, δὲν ἐξέταζον μόνον ἂν τὰ πρὸς τύπωσιν ἔργα τοῦ ἀνθρωπίνου νοῦς περιεῖχόν τι ἀπαρέσκον εἰς τοὺς διορίσαντας αὐτοὺς ὑπουργοὺς, ἀλλὰ πρὸς τούτοις καὶ ἂν τὰ μέλλοντα νὰ ἐκδοθῶσιν εἰς φῶς ἦσαν τυπωμένα χωρὶς σφαλμάτων, ἂν ἐπὶ καλοῦ χάρτου καὶ μὲ καλὰ σοιχεῖα. Στοχάσθητε λοιπὸν ὁποῖος ἦτο ὁ περιορισμὸς τοῦ τύπου, ἐξαρτωμένου ἐκ τῆς αὐθαιρέτου καὶ ἀπεριορίστου θελήσεως τῶν ἀρχόντων. Ἐπειδὴ δὲ ὅ,τι δὲν ἀρέσκει εἰς τοὺς ἄρχοντας τόπου τινός, δὲν ἔπεται ὅτι εἶναι καὶ εἰς τοὺς τῶν λοιπῶν κρατῶν δυσάρεστον, τὰ ἀπαγορευόμενα νὰ τυπωθῶσιν ἐν τινι κράτει ἐξεδίδοντο ἐλευθέρως ἐν ἄλλῳ, καὶ εἰσαγόμενα εἰς ἐκεῖνο ἐλάμβανον πολὺ μεγαλητέραν διάδοσιν· ἐντεῦθεν τῆς λογοκρισίας ἢ δικαιοδοσίας ἐξετείνετο εἰς τὴν ἐξέτασιν οὐ μόνον τῶν ἐν τοῖς ἐγγχωρίοις τυπογραφείοις μελλόντων νὰ τυπωθῶσιν, ἀλλὰ καὶ τῶν ὅσα εἰσήγοντο διὰ τῶν τελωνείων ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς τυπωμένα, ὅπως γίνεται νῦν ἐν Τουρκίᾳ καὶ ἐν Ῥωσσίᾳ. Ἐπὶ τέλους ὅμως εἰς πολλὰς ἐν Εὐρώπῃ χώρας μετὰ πολλοὺς καὶ δεινούς τῶν λογίων ἀγῶνας ὑπερισχύσασα ἡ κοινὴ τῶν λαῶν γνώμη καθιέρωσε τὴν ἐλευθερίαν τοῦ τύπου, ἢ ἠνάγκασε τὰς κυβερνήσεις νὰ καταργήσωσι τὰς τυποκτόνους λογοκρισίας, καὶ διὰ νόμου νὰ κανονίσωσι τὰ τοῦ τύπου, ὅπως, χαλινοῦμενοι οἱ ὀρεγόμενοι νὰ κατηλευθῶσιν ὅπως δῆποτε τὸ θεῖον τοῦτο δῶρον, μὴ προσβάλλωσι δι' αὐτοῦ τὴν θρησκείαν, τὴν κοινωνίαν, τὴν κυβέρνησιν, τοὺς συμπολίτας των, μηδὲ παρεκτρέπωνται τῶν ὑπὸ τοῦ νόμου διαγεγραμμένων ὁρίων.

Παρ' ἡμῖν ἀπὸ τῆς μεταπολιτεύσεως ἐπικρατεῖ ἐλευθεροτυπία καθόλου ἀπεριορίστος, ἂν καὶ ὁ ἐπὶ τῆς ἀπολύτου μοναρχίας ἐκδοθεὶς καὶ ἐν ἰσχύϊ ὑπάρχων ἔτι καὶ νῦν περὶ τύπου νόμος, μεγίστην ἔχων ἐλαστικότητα, παρέχει εἰς τὴν ἐξουσίαν λαβὰς πρὸς περι-

στολήν και καταπίσειν αὐτοῦ. Ἐκ τῆς μεγάλης ταύτης ἀνεκτικότητος τῶν ἑλληνικῶν κυβερνήσεων προκύπτει ὁ ταχύς τῶν τυπογραφικῶν πολλαπλασιασμοῦς και ἡ πληθὺς τῶν ἐφημερίδων, ἧτοι ἡ ὁσημέραι πρόοδος και διάδοσις παρ' ἡμῖν τῆς τυπογραφικῆς τέχνης, συμβαδιζούσης μὲ τὴν διανοητικὴν τοῦ ἔθνους ἀνάπτυξιν και συντελούσης ταύτην εἰς τὰ μέγιστα.

Ὅτε ἐφευρέθη ἡ τυπογραφικὴ τέχνη, τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος διετέλει εἰς ἐλεεινοτάτην κατάστασιν. Ἡ Ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία, περιτεμνομένη ὀλίγον κατ' ὀλίγον ὑπὸ τῶν Τούρκων, περιορίσθη τελευταῖον εἰς μόνην τὴν βασιλεύουσαν πόλιν τοῦ Κωνσταντινίου, μετ' οὐ πολὺ δὲ κατελύθη ὀλοτελῶς, πολιορκηθεῖσης και ἀλωθεῖσης τῇ 29. Μαΐου τοῦ 1453. ἔτους και ταύτης τῆς πόλεως. Μετὰ τὴν δουλείαν τοῦ ἔθνους οἱ πλεῖστοι τῶν λογίων διεσκεδάσθησαν ἔνθεν κάκειθεν, και ἰδίως κατέφυγον εἰς τὴν Ἰταλίαν, οἱ δὲ λοιποὶ κατεσφάγησαν, τινὲς δὲ σωθέντες διῆγον ἀγνωστοὶ βίον ἀθίωτον ἐν γωνίᾳ και παραθύστῳ ὅπου δὲν ἔφθانون τὰ βλοσυρὰ τῶν τυράννων βλέμματα ὥστε μόλις μετὰ 170 ἔτη, ἀφοῦ ἀνέκυψεν ἡ παιδεία κατὰ τι και παρήλθον ὀλίγον ὁ ἐκ τῆς δουλείας ἀφόρητος τρόμος, πρῶτος ὁ αἰοίδιμος πρωτομάρτυς πατριάρχης Κύριλλος ὁ Λούκαρις ἐσκέφθη νὰ φέρῃ εἰς Κωνσταντινούπολιν Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον, ἀποστείλας εἰς Ἀγγλίαν τὸν Κεφαλλῆνα ἱερομόναχον Νικόδημον Μεταξᾶν, ὅπως ἐκεῖ σπουδάσῃ τὴν τυπογραφικὴν. Οὗτος δὲ, ἐπιστρέψας τῷ 1627. ἔτει ἐπὶ φορτηγοῦ πλοίου, ἐκόμισεν εἰς Κωνσταντινούπολιν και πιεστήρικα και στοιχεῖα και διάφορα ἐκκλησιαστικὰ βιβλία ἔντυπα. Ὁ πατριάρχης, φοβούμενος τὰς ἐπιβουλὰς και ῥαδιουργίας τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἰησουϊτῶν, προστατευομένων ὑπὸ τοῦ πρέσβους τῆς Γαλλίας, παρεκάλεσε τὸν πρέσβην τῆς Ἀγγλίας νὰ φροντίσῃ περὶ τῆς ἀκωλύτου εἰσαγωγῆς τῶν τε βιβλίων και τῶν τυπογραφικῶν ἐργαλείων, ὅπερ και ἐγένετο εὐτυχῶς ἄλλα δὲν παρήλθον ἐπτὰ μῆνες και διὰ βδελυρωτάτης ῥαδιουργίας τῶν Ἰησουϊτῶν, συνεργούντος και τοῦ πρέσβους τῆς Γαλλίας, τὸ τυπογραφεῖον ἐκεῖνο κατελύθη ὑπὸ τῶν γιαννητσάρων, κατηγορηθέντος τοῦ πατριάρχου εἰς τὸν βεζύρην ὡς διενεργούντος ἀποστασίαν τῶν ὁμοδόξων τοῦ Ἑλλήνων διὰ τῆς ἐκδόσεως και διαδόσεως βιβλίων ἐναντίον τοῦ Μωαμεθανισμοῦ. Ἐξετάσεως γενομένης, ἀπεδείχθη ἡ ἀθωότης τοῦ πατριάρχου και τοῦ Μεταξᾶ, κατηγορηθέντος και τούτου και φυλακισθέντος ὡς γε-

γυμνασμένου δῆθεν πολεμιστοῦ καὶ ἐπαναστατικοῦ ὄργάνου τοῦ πα-
τριάρχου, ἀλλ' ὁ σκοπὸς τῶν Ἰησοῦϊτῶν ἦτο ἡδὴ ἔργον τετελεσμέ-
νον, τὸ τυπογραφεῖον εἶχε καταστραφῆ. Ἐν τούτοις ἡ στυγερά ἐκείνη
συκοφαντία ἐγένετο ἀφορμὴ νὰ ἐξορισθῶσι τότε ἀφ' ὄλου τοῦ Ὀθω-
μανικοῦ κράτους οἱ Ἰησοῦϊται ὡς ταραξίαι.

Σημειωτέον, ὅτι μετὰ τὸ 1470. ἔτος εἶχε συστήθῃ ἐν Πέρα τῆς
Κωνσταντινουπόλεως, δαπάναις τῆς χήρας τοῦ Ἑβραίου ἡγεμόνος τῆς
Νάξου Ἰωσήφ Νάζη, Ἑβραϊκὸν τυπογραφεῖον, ἔχον καὶ Ἑλληνικὸς
χαρακτῆρας, ἐξ οὗ ἤλθον εἰς φῶς πολλὰ καὶ διάφορα συγγράμματα
νῦν δυσεύρετα.

Δεύτερον Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον ἐσυστήθη ἐν Βοσκοπόλει ἡ Μο-
σχοπόλει τῆς Ἡπείρου ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Γρηγορίου Κωνσταντι-
νίδου, ἀγνωστον δὲ πόθεν ἐπρομηθεύθησαν τὰ στοιχεῖα καὶ τὸ πιε-
στήριον. Τὸ πρῶτον ἐκ τῶν τυπωθέντων ἐν τῷ τυπογραφεῖῳ ἐκείνῳ
βιβλίων φέρει χρονολογίαν 1714., τὸ δὲ τελευταῖον 1765· ἀγνωεῖ-
ται δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἂν τὸ τυπογραφεῖον ἐκεῖνο ἐξηκολούθει τὰς
ἐργασίας του μέχρι τοῦ 1769. ἔτους, ὅτε Τουρκαλθανοὶ ἐπίδραμόν-
τες κατεληλάτησαν καὶ κατέστρεψαν τὴν χριστιανικὴν ἐκείνην πό-
λιν ἀκαμάζουσαν. Εἶχεν ὑπὲρ τὰς 40 χιλιάδας κατοίκων, ὧν πολλοὶ
κατεσφάγησαν, οἱ πλεῖστοι δὲ γυμνοὶ καὶ τετραχλισμένοι τῆδε
κάκεισε διεσκορπίσθησαν. Ἐκ ταύτης τῆς πόλεως κατήγετο καὶ ὁ
ἐν Βιέννῃ βαθύπλουτος ὁμογενὴς Γεώργιος Σίνας καὶ ὁ νῦν εὐκλεὴς
τούτου γόνος Σίμων καὶ οὐκ ὀλίγοι ὁμογενεῖς λόγιοι. Ἐκεῖ πρῶτον
οἱ Ἕλληνες ἡσχολήθησαν, φαίνεται, καὶ εἰς τὴν ξυλογραφίαν· καὶ
δὲν εἶναι μὲν αἱ ἐν τοῖς τυπωθεῖσιν ἐν Βοσκοπόλει βιβλίοις εἰκονο-
γραφαὶ ἐξαίρετοι, ἀλλὰ καὶ ἐν Εὐρώπῃ τότε ἡ τέχνη αὕτη διετέ-
λει εἰς τὰ σπάργανά της.

Τρίτον Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον συνεστήθη αὐθις ἐν Κωνσταντινου-
πόλει περὶ τὰ μέσα τοῦ 17. αἰῶνος, ἀλλ' ἀγνωεῖται ὁ ἰδρυτὴς αὐτοῦ
καὶ τὸ ἔτος τῆς συστάσεώς του. Τὸ ἐν τούτῳ τυπωμένον ἀρχαιό-
τερον βιβλίον φέρει, ὡς λέγεται, χρονολογίαν 1746· μετὰ τινὰ δ' ἔτη
(τῷ 1767.) φαίνεται διευθύνων τὸ τυπογραφεῖον ἐκεῖνο κάποιος
Παναγιώτης Κυριακίδης. Ἀγνωστον προσέτι ἂν καὶ ἄλλα μετὰ
ταῦτα ἐτυπώθησαν ἐν αὐτῷ βιβλία· γνωστὸν δὲ μόνον, ὅτι τῷ 1786.
ἔτει ὑπῆρχεν ἀργὸν καὶ ἡμελημένον ἐξ ἀπορίας χρηματικῶν κεφα-
λαίων.

Ἐν Κωνσταντινουπόλει ὑπῆρχεν ἓν τινα Ἀρμενικῶ τυπογραφεῖο τοῦ Πογῶς Ἰωάννου καὶ Ἑλληνικόν τμήμα, ἐξ οὗ ὑπάρχει ἐκδο-
 μένον τῷ 1798. ἔτει Ἑλληνιστὶ ἐν φυλλάδιον. Ὁ Πογῶς οὗτος οὐ
 μόνον τῆς τυπογραφικῆς τέχνης ἦτο εἰδήμων, ἀλλὰ καὶ μήτρας μό-
 νος ἐχάραττε καὶ στοιχεῖα ἔχυνε.

Τέταρτον Ἑλληνικόν τυπογραφεῖον συνεστήθη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος
 ὑπὸ τοῦ ἀρχιμανδρίτου Κοσμᾶ τοῦ Ἐπιδαυρίου. Τὸ ἐκ τούτου ἐκ-
 δεδομένον πρῶτον βιβλίον φέρει χρονολογίαν 1759. Τὸ περὶ οὗ ὁ λό-
 γος τυπογραφεῖον διευθύνετο ὑπὸ τινος Δούκα Σωτήρη Θεασίου, ὅστις
 καὶ πρότερον (τῷ 1756.) εἶχεν ἐν Ἰασίῳ τῆς Μολδαβίας τυπογρα-
 φεῖον, ἐξ οὗ ὑπάρχει ἐκδεδομένον καὶ ἐν βιβλίον γνωστόν.

Πέμπτον τυπογραφεῖον Ἑλληνικόν φαίνεται συστήθην ἐν Σμύρνῃ,
 ἀλλ' ἄγνωστον παρὰ τίνος καὶ πότε. Ἐν μόνον βιβλίον ἐξ αὐτοῦ
 ἐκδοθὲν τῷ 1762. ἔτει εἶναι γνωστόν.

Ἐκτον τυπογραφεῖον ἐσυστήθη ἐν Κερκύρᾳ ὑπὸ τῶν Γάλλων περὶ
 τὰς ἀρχὰς τοῦ 1798. ἔτους ὅτε, καταλυθείσης τὸ προηγούμενον
 ἔτος τῆς Βενετικῆς πολιτείας, περιήλθεν εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν καὶ
 ἡ Ἐπτανήσος, ἣτις μέχρι τῆς ἐποχῆς ἐκείνης διετέλει ὑπὸ τὴν ἐξου-
 σίαν τῶν Ἑνετῶν. Ἀλλὰ μόλις ἐπτὰ μῆνας διήρκεσεν ἡ κυριαρχία
 τῶν Γάλλων ἐν Ἐπτανήσῳ· διότι οἱ Ῥῶσσοι καὶ Τούρκοι συμμαχή-
 σαντες ἐκυρίευσαν ἀπὸ κοινοῦ τὰς νήσους ταύτας, τελευταίαν δὲ
 τὸν Μάρτιον τοῦ 1799. ἔτους τὴν Κέρκυραν· ἡ δὲ τυπογραφία ἐξη-
 κολουθεῖ τὰ ἔργα τῆς ὡς καὶ πρότερον. Ἐπειδὴ δ' ἐξ ἀντιζήλιας
 οὐδετέρᾳ τῶν Δυνάμεων τούτων παρεχώρει εἰς τὴν ἄλλην τὴν ἀπο-
 κλειστικὴν τῶν νήσων ἐκείνων κατάκτησιν, ἐκηρύχθησαν αὐταί,
 συνεργούσης καὶ τῆς Ἀγγλίας, τῷ 1800. ἔτει ἐλευθέρᾳ πολιτεία
 ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Ῥωσσίας καὶ τῆς Τουρκίας, φέρουσα ὄνομα
 «Ἐπτανήσος πολιτεία», τὸ δ' ἐν Κερκύρᾳ τυπογραφεῖον ὠνομάσθη
 ατυπογραφία τοῦ γένους· εἶχε δὲ καὶ χυτῆριον στοιχείων τὸ τυ-
 πογραφεῖον ἐκεῖνο, καὶ διευθύνετο ἀπὸ τοῦ 1801. ἔτους μέχρι τοῦ
 1809. ὑπὸ Διονυσίου Σαραντοπούλου. Πλουτισμένῳ ὄντι μὲ Λατινι-
 κοῦς καὶ Ἑλληνικοῦς χαρακτῆρας, ἐτυποῦντο ἐν αὐτῷ τὰ τε δημό-
 σια ἔγγραφα καὶ διάφορα βιβλία· ἐξεδίδετο δὲ καθ' ἑβδομάδα Ἰτα-
 λιστὶ καὶ ἐφημερίς τις Gazzetta Urbana ὀνομαζομένη. Τῷ 1803.
 ἔτει ἤρχισεν ἡ ἐκδοσις καὶ ἄλλης ἐφημερίδος εἰς Ἰταλικὴν γλῶσ-
 σαν Monitore Setlinsulare καλουμένης, καὶ ἐξηκολούθησε μέχρι τοῦ

1805· έπειτα δέ από τόν Νοέμβριον τοῦ 1805. μέχρις Ὀκτωβρίου τοῦ 1807. ἐξεδίδετο ὡσαύτως Ἱταλιστί περιοδικόν τι σύγγραμμα Mercurio Letterario (ἦτοι «Λόγιος Ἑρμῆς») καλούμενον. Ἡ Ῥωσσία, νικηθεῖσα ὑπό τοῦ αὐτοκράτορος Ναπολέοντος, παρέδωκεν εἰς αὐτὸν διὰ συνθήκης, τὸν Ἰόνιον τοῦ 1807. ἔτους, ὡς ἰδιοκτησίαν τῆς τῆν Ἑπτάνησον ὄθεν, καταλαβόντων αὐτὴν τῶν Γαλλικῶν στρατευμάτων, ἡ ἐν τῇ πρωτεύουσῃ Κερκύρα τυπογραφία ὠνομάζετο ἐφεξῆς «αὐτοκρατορικὴ τυπογραφία», ὁ δὲ «Λόγιος Ἑρμῆς», περιελθούσης τῆς Κερκύρας εἰς τὴν κυριότητα τῆς Γαλλίας, ἐξεδίδετο τοῦ λοιποῦ Γαλλιστί.

Σημειωτέον, ὅτι αἱ περὶ ὧν ὁ λόγος ἐφημερίδες ὑπὸ Ἑλλήνων συνετάσσοντο Ἱταλιστί καὶ ἐξεδίδοντο· διότι οἱ ὁμογενεῖς Ἑπτανήσιοι, πρὸ αἰῶνων ὑπὸ τὴν κυριαρχίαν τῶν Ἑνετῶν διατελοῦντες, τούτων τὴν γλῶσσαν πρὸς ἐνδειξιν ἀφοσιώσεως ἐσπούδαζον οἱ πλείστοι καὶ ἔγραφον, καὶ ὄχι τὴν πατρικὴν ὄθεν καὶ ἐλευθερωθέντες ἀπὸ τῆς ἐξουσίας ἐκείνων ἐδυσκολεύοντο ν' ἀφήσωσι τὴν δουλοφρονα ταύτην συνήθειαν. Καὶ ἐπὶ τῆς Ἀγγλικῆς προστασίας ἡ Ἱταλικὴ ἐπεκράτει γλῶσσα, ἀλλ' εὐτυχῶς ὁ διορισμὸς ὑπὸ τῆς Ἀγγλικῆς κυβερνήσεως φιλελλήνων τινῶν ἀρμοστῶν, πατρικῶς τὰ τῆς Ἰονίου πολιτείας διοικησάντων, καὶ ἡ ἀνίδρυσις Ἀκαδημίας Ἑλληνικῆς ἐν Κερκύρα ὑπὸ τοῦ φιλελληνικωτάτου καὶ γενναίουφρονος Ἀγγλοκόμητος Γυλφόρδου, συνέτεινον τὰ μέγιστα εἰς τὴν σύντονον σπουδὴν τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης καὶ εἰς τὴν παραχώρησιν τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου κατὰ τὸ 1850. ἔτος, ἀφ' οὔτου ἤρξατο ἐν τῷ Ἰονίῳ κρᾶται ἡ ἐκδοσις διαφόρων ἐφημερίδων καὶ συγγραμμάτων, εἰς καθαρὰν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν συντασσομένων.

Ἐβδομον τυπογραφεῖον συνέστησαν οἱ Ἀγγλοὶ ἐν Ζακύνθῳ τῷ 1809. ἔτει, ὅτε, ἐχθρικῶς διακείμενοι πρὸς τοὺς Γάλλους, ἐκυρίευσαν αὐτὴν καὶ ἄλλας τινὰς τῶν Ἰονίων νήσων τῇ συνδρομῇ τῶν κατοίκων, δυσηρεστημένων ὄντων διὰ τὸν ἀνάρμοστον τῆς Ῥωσσίας τρόπον, καὶ συνέστησαν προσωρινὴν κυβέρνησιν ἐν Ζακύνθῳ ἐδρεύουσαν. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν, διευθυνομένη ἡ τυπογραφία ἐκείνη ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Ῥώση, ἔπειτα δὲ ὑπὸ τοῦ Δημητρίου Ζερβοῦ, ἀνδρῶν εἰς δημοσίας θέσεις μετὰ ταῦτα διαπρεψάντων, ἐνησχολεῖτο εἰς τύπωσιν τῶν ἐπισήμων ἐγγράφων τῆς Κυβερνήσεως, περὶ δὲ τὰς ἀρχὰς Δεκεμβρίου τοῦ 1811. ἔτους ἤρχισε νὰ ἐκδίδηται καὶ ἐκεῖ Ἱταλιστί

ἑφημερίς τις, ἐπιγραφομένη α' Ἐφημερίς Ζακυνθία· ἔπειτα, κομισθέντων καὶ Ἑλληνικῶν χαρακτήρων (πιθανῶς τὸν Ἰούλιον ἢ Ἰούλιον τοῦ 1813.), ἐξεδίδετο αὕτη καὶ εἰς τὴν κοινὴν Ἑλληνικὴν μεταφραζομένη, καὶ ἐπεγράφετο « Ἐφημερίς τῶν Ἰονίων Νήσων ». Ὅτε οἱ Ἕλληες, τὸν Ἰούλιον τοῦ 1814. ἔτους, ἔλαβον εἰς τὴν ἐξουσίαν των καὶ τὴν Κέρκυραν, διὰ τῆς ἐν Παρισίοις γενομένης συνθήκης κατὰ τὸν Μάιον τοῦ ἰδίου ἔτους, καὶ μετηνέχθη ἐκεῖ ἡ ἔδρα τῆς κυβερνήσεως, μετεκομίσθησαν μετ' ὀλίγον καὶ ὄλα τοῦ τυπογραφείου τὰ ἐργαλεῖα, καὶ συνεχωνεύθησαν μετὰ τοῦ ἐν Κερκύρα δημοσίου τυπογραφείου, ἐκτὸς ἐνὸς τμήματος ἀφελέντος ἐν Ζακύνθῳ.

Τῷ 1815. ἔτει, μετὰ τὴν πτώσιν καὶ ἔξοριαν τοῦ Α'. Ναπολέοντος εἰς τὴν νῆσον τῆς Ἀγίας Ἐλένης ὑπὸ τῶν συμμάχων Δυνάμεων, Ἀγγλίας, Ρωσσίας, Αὐστρίας καὶ Πρωσσίας, ἡ Ἐπτάνησος ἐκηρύχθη ἐλευθέρη καὶ αὐτὴς ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Βρεττανικῆς Κυβερνήσεως, ὀνομασθεῖσα Ἰόνιος πολιτεία. Ὅτε δὲ τῷ 1817. ἔτει ἐδημοσιεύθη τὸ ὑπὸ τῶν Ἀγγλων ἐπιβληθὲν σύνταγμα τῆς Ἰονίου ταύτης πολιτείας, δι' οὗ μία μόνη ἐπετρέπετο νὰ ὑπάρχη τυπογραφία καθ' ὅλην τὴν Ἐπτάνησον, ἔπαυσε τῶν ἐργασιῶν τῆς ἡ ἐν Ζακύνθῳ.

Ὅγδοον Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον ἐσυστήθη τῷ 1813. ἔτει ἐν τινι χωρίῳ τῆς Σμύρνης Κουκλουζᾶ ὀνομαζομένῳ, ἀλλὰ φαίνεται ὅτι δὲν ἠδυνήθη νὰ συντηρηθῆ ἐπὶ πολὺ τὸ τυπογραφεῖον ἐκεῖνο, διότι τῷ 1816. εἰκάζεται ὅτι δὲν ὑπῆρχεν οὐδ' αὐτὸ οὐδ' ἄλλο κἀνὲν ἐν Σμύρνῃ τυπογραφεῖον. Τῷ 1819. ἔτει ἐσυστήθη ἐν τῇ πόλει ἐκεῖνῃ τυπογραφεῖον ὑπὸ Ἰταλοῦ τινος ἔχον καὶ Ἑλληνικοὺς χαρακτῆρας, ἀλλὰ καὶ τοῦτο δὲν ἠδυνήθη ἐπὶ πολὺ νὰ διατηρηθῆ.

Τῷ 1798. ἔτει, πατριαρχεύοντος τοῦ ἱερομάρτυρος Γρηγορίου τοῦ Β', ἡ Μεγάλη Ἐκκλησία ἐσκέφθη καὶ ἐφρόντισε ν' ἀνιδρῶση τὸ ἐν ἀχρηστία κείμενον ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον, ὅπερ, συγχροτηθὲν ἐντὸς τοῦ πατριαρχείου ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Ἱατροῦ Βασιλείου, ὀνομάσθη Τυπογραφεῖον τοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως. Ὁ σουλτάνος, δούς τὴν αἰτηθεῖσαν πρὸς ἀνασύστασιν τοῦ τυπογραφείου ἄδειαν, διέταξε νὰ συστηθῆ καὶ ἐπιτροπὴ τις ἐκ δύο κληρικῶν καὶ τριῶν λαϊκῶν, ἧτοι τοῦ κατὰ καιροὺς οἰκουμενικοῦ πατριάρχου καὶ τοῦ μεγάλου διερμηνέως, ἐνὸς τῶν ἀρχιερέων καὶ δύο τῶν προκριτωτέ-

ρων πολιτῶν, ὅπως ἐφορεύουσα ἐξετάζη μὴ τὰ ἐν τῷ τυπογραφείῳ τούτῳ μέλλοντα νὰ τυποῦνται βιβλία περιέχουσι τι κατὰ τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως ἢ ἐναντίον τῶν δογμάτων τῆς ὀρθοδοξίας, καὶ πρὸς τούτοις ἀνευ τῆς ἀδείας αὐτῆς μὴδὲ νὰ τυποῦται μὴδὲ νὰ πωλῆται κἀνὲν ἐντυπον βιβλίον ἐν τῇ ἀγορᾷ. Ἐν ἀρχῇ ἐκάστου βιβλίου τῶν μέχρι τοῦ 1807. ἔτους τυπωθέντων εὐρίσκεται ἐντυπος καὶ ἡ ἀδεία τῆς ἐπιτροπῆς καὶ τὸ αὐτὸ πάντοτε τοῦ τυπογραφείου σύμβολον, κατὰ δὲ τοὺς ἐφεξῆς χρόνους καὶ τὸ σύμβολον ἠλλαξε καὶ ἡ ἀδεία ἔπαυσε νὰ καταχωρίζηται, καὶ ἴσως ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἀπηλλάγη ἢ ἐπιτροπὴ τῶν λογοκριτικῶν καθηκόντων τῆς, ἠλλαξε δὲ καὶ τὸ διευθύνον τὸ τυπογραφεῖον πρόσωπον· βέβαιον ὅμως φαίνεται, ὅτι μέχρι τοῦ 1815. εἰργάζετο ὑπὸ τὴν ἐπίβλεψιν καὶ εἰς λογαριασμὸν τοῦ πατριαρχείου· ἀκολούθως δ' ἀνέλαβον αὐτὸ ἑταιρικῶς εἰς ἴδιον λογαριασμὸν ὁ Ἀλέξανδρος Ἀργυράμος (ὅστις ἴσως ἦτο καὶ ἄχρι τοῦδε διευθυντῆς τοῦ τυπογραφείου μετὰ τὸν Ἰατρὸν Βασιλείου) καὶ ὁ Κωνσταντῖνος Κορέσιος, οὗτος μὲν καταθέσας τὰ ἀναγκαιούντα εἰς ἐνέργειαν αὐτοῦ χρηματικὰ κεφάλαια, ἐκεῖνος δὲ τὴν προσωπικὴν του ἐργασίαν καὶ διεύθυνσιν, καὶ ὠνομάζετο τοῦ λοιποῦ «Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον ἐν τοῖς πατριαρχείοις» καὶ ἐν διαστήματι πενταετίας ἦλθον εἰς φῶς ἐξ αὐτοῦ διάφορα βιβλία, ἐν οἷς καὶ ὁ Α'. τόμος μεγάλου τινὸς Ἑλληνικοῦ λεξικοῦ, Κι β τ ο ὕ ὀνομαζομένου ἅμα δ' ἀρξαμένου τοῦ 1820. ἔτους, ὁ Κορέσιος ἐζήτηε τῆς ἑταιρίας τὴν διάλυσιν, ὁ δ' Ἀργυράμος, ἐπιθυμῶν τοῦ τυπογραφείου τὴν διατήρησιν, ἀλλὰ μὴ δυνάμενος αὐτὸς ἐξ ἰδίων ν' ἀναλάβῃ τὴν ἐπιχείρησιν, παρεκάλεσε τὴν Μεγάλην Ἐκκλησίαν νὰ φροντίσῃ νὰ τοῦ εὖρη ἄλλον συνέταιρον· συσκεφθέντες δὲ περὶ τούτου οἱ τε ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προεστῶτες τοῦ γένους, διώρισαν ὀκταμελῆ ἐπιτροπὴν, ἣτις ἀνέλαβε τὴν ἐπιχείρησιν μετὰ τοῦ Ἀργυράμου, ὡς συνεταίρου, πληρώσασα εἰς τὸν ἀποχωρήσαντα Κορέσιον τὰ ἀνήκοντα αὐτῷ χρήματα. Τὸ τυπογραφεῖον ἐκεῖνο μετὰ τὴν νέαν ταύτην ἀναστάσιν του ὠνομάσθη «Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον τοῦ γένους». Ἐκ τοῦ Πατριαρχικοῦ τυπογραφείου πολλὰ καὶ διάφορα ἦλθον εἰς φῶς βιβλία ἀπὸ τοῦ 1798. μέχρι τοῦ 1821. ἔτους, ὅτε, ἐκραγείσης τῆς Ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως, ὁ πολλὰ ὑπὲρ τοῦ καταστήματος ἐκεῖνου μοχθήσας ἀοίδιμος Ἀργυράμος ἔλαβε τὴν τύχην πολλῶν προϋχόντων τοῦ γένους ἐν Κωνσταντινουπόλει,

ἀπαγχονισθεὶς παρὰ τῆς Ὀθωμανικῆς κυβερνήσεως, τὸ δὲ τυπογραφεῖον κατεστράφη ἐξ ὀλοκλήρου ὑπὸ τῶν Τούρκων μετὰ τῶν τυπωμένων ἀντιτύπων τοῦ ἀτελοῦς ἔτι Β'. τόμου τῆς Κιβωτοῦ.

Ὁ Ἀργυράμος, ἅμα ἀναλαβὼν αὐτὸς τοῦ Πατριαρχικοῦ τυπογραφείου τὴν διεύθυνσιν, παρήγγειλεν εἰς τὸ ἐν Παρίσις τυπογραφικὸν κατάστημα τοῦ Διδότου ὅλα τὰ ἀναγκαιοῦντα εἰς τὴν μεγάλην ἐπιχείρησιν τῆς τυπώσεως τοῦ εἰρημένου Ἑλληνικοῦ λεξικοῦ, εἰς τὴν σύνταξιν τοῦ ὁποίου ἐπὶ δώδεκα ἔτη ἐνησχολοῦντο πολλοὶ τῶν λογίων τοῦ γένους, ἀλλ' ἕνεκα τῆς βασιλευούσης τότε ἐν Γαλλίᾳ πολεμικῆς τύρβης ἐστάθη ἀδύνατον νὰ σταλῶσιν εἰς αὐτὸν τὰ παραγγελθέντα στοιχεῖα· ὅθεν ἔγραψε καὶ τοῦ ἔστειλαν ἐκ Βιέννης, ἀλλὰ τὰ ἐκεῖθεν σταλέντα ἦσαν εἰς τὴν ἐργασίαν τοῦ λεξικοῦ ἀχρηστα. Συλλογιζόμενος ὁπόση θὰ ἦτο ἡ ὠφέλεια εἰς τὸν ἑλληνισμόν ἐκ τῆς ταχείας ἀποπερατώσεως τοῦ λεξικοῦ ἐκείνου, καὶ ὁπόσον βραδεῖα καὶ δύσκολος ἦτο κατ' ἐκείνους τοὺς χρόνους ἡ προμήθεια καὶ συνεννόησις περὶ ἀποστολῆς ἐξ Εὐρώπης καταλλήλων στοιχείων, διότι καὶ πόλεμοι ἐπεκράτουν, καὶ ἀτμόπλοια δὲν ὑπῆρχον ὡς σήμερον, εἰς ὠρισμένας ἡμέρας καὶ ὥρας μετακομίζοντα ὅ,τι τις θέλει ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, καὶ οἱ διατρίβοντες εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα ὁμογενεῖς ἦσαν ὅλως ἀνίδεοι τῶν τοιούτων πραγμάτων, κατέβαλεν ἀτῤύτους ἀγῶνας πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ του. Ἐφρόντισε διὰ τῶν ἐν Κωνσταντινουπόλει Ἀρμενίων χρυσοχῶων, καὶ ἰδίως διὰ τοῦ διευθύνοντος τὸ Ἀρμενικὸν τυπογραφεῖον Βογῶς, νὰ σχεδιάσῃ καὶ χαράξῃ μῆτρας ἰδίας Ἑλληνικῶν στοιχείων καὶ νὰ χύσῃ μόνος διὰ τῶν ἰδίων χειρῶν ὅλα τὰ εἰς τὸ ἔργον ἐκείνο ἀρμόδια στοιχεῖα· ἀλλὰ, μὴ γνωρίζων τὴν ἀπαιτουμένην τοῦ μολύβδου καὶ ἀντιμονίου ἀναλογίαν πρὸς ἀπόκτησιν τοῦ ἀναγκαιοῦντος εἰς χύσιμον τῶν στοιχείων κράμτος, πολλὰς καὶ ἀκαταμαχῆτους ὑπέστη δυσχερείας, ἕωσθε τέλος, ὀδηγηθεὶς ἐξ ἀτελοῦς τινος περὶ τούτου περιγραφῆς, ἐν Γαλλικῷ τινι συγγράμματι εὕρισκομένης, ἠμπόρεσε νὰ ἐπιτύχῃ τὸ ποθούμενον.

Ἐν τῷ Πατριαρχικῷ ἐκείνῳ τυπογραφεῖῳ ἔμαθε τὴν τυπογραφικὴν τέχνην, νεανίας ὢν καὶ ἐργασθεὶς εἰς τὴν στοιχειοθεσίαν τῆς Κιβωτοῦ, ὁ μακαρίτης Ἰωάννης Φιλήμων, ὁ γνωστὸς παρ' ἡμῖν δημοσιογράφος καὶ συγγραφεὺς καὶ τυπογράφος.

Ἐὰν τὸ ἐπὶ τῆς ἐπαναστάσεως καταλυθὲν ἐν Κωνσταντινουπό-

λει Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον κατατάξωμεν ὡς ἔνατον, ἔρχεται με-
 τ' αὐτὸ ὡς δέκατον τὸ ἐν Κυθωνίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας συστηθὲν τῷ
 1819. ἔτει. εἶναι γνωστὸν ὅποσον ἤμαζεν ἡ νέα ἐκείνη Ἑλληνικὴ
 πόλις διὰ τῆς δραστηριότητος καὶ φιλοπονίας τῶν κατοίκων τῆς,
 ἀσχολουμένων κυρίως εἰς τὴν γεωργίαν καὶ τὸ ἐμπόριον· γνωστὸς
 πρὸς τοῦτοις καὶ παραδειγματικὸς ὑπάρχει ὁ πρὸς ἀνάπτυξιν καὶ
 διάδοσιν τῶν φώτων ἀσθεστος αὐτῶν ζῆλος καὶ ἡ ἐν τῇ πόλει
 ἐκείνῃ συστηθεῖσα περίφημος Ἑλληνικὴ σχολὴ τῶν, ἐν ἧ ἑδίδασκον
 διάφορα μαθήματα οἱ ἀείμνηστοὶ διδάσκαλοι Γρηγόριος Σαράφης καὶ
 Βενιαμὶν ὁ Λέσβιος καὶ ὁ τότε ὀρθοφρονῶν Θεόφιλος Καίρης. Εἰς τῶν
 εὐκαταστάτων τῆς πόλεως ἐκείνης κατοίκων, ὁ Ἐμμανουὴλ Σαλ-
 τέλης, ἀφοῦ δι' ἰδίων του ἐξόδων ἀπέστειλεν εἰς Βιέννην τὸν συμ-
 πατριώτην του μακαρίτην Κωνσταντῖνον Τόμπραν πρὸς τελειοποιή-
 σιν του εἰς τὸ διδασκαλικὸν ἐπάγγελμα, ἐπανακάμψαντα εἰς τὴν
 πατρίδα, ἔκρινε λυσιτελέστερον ν' ἀποστείλῃ αὐτὸν καὶ εἰς Παρι-
 σίους ἰδίους ἀναλώμασι πρὸς ἐμάθηξιν τῆς τυπογραφικῆς τέχνης.
 Ὄθεν ἐκείνος, μεταβάς ἐκεῖσε τὸ 1816. ἔτος καὶ σπουδάσας ἐπὶ δύο
 ἔτη τὴν τέχνην παρὰ τῷ διασήμῳ τυπογράφῳ Διδότῳ, παρ' ᾧ
 ἐτύπωνε συνήθως ὁ ἀοιδίμος Κοραῆς τὰ εἰς φῶς ἐκδιδόμενα διάφορα
 συγγράμματά του, ἐπανῆλθεν εἰς Κυθωνίας κομίσας πλήρες τυπο-
 γραφεῖον, ὅπερ, ὀνομαζόμενον αὐτογραφεῖον τῆς Σχολῆς τῶν Κυ-
 θωνίων», διευθύνετο ὑπ' αὐτοῦ, καὶ ἐπελάβετο τῆς τυπώσεως βι-
 βλίων τινῶν ἐτοιμῶν πρὸς ἔκδοσιν. Ἐν πρώτοις ἦλθεν εἰς φῶς ἐξ
 αὐτοῦ τῷ 1820. ἔτει σύγγραμμά τι τοῦ I. N. Βουίλου, αὐμβου-
 λαὶ πρὸς τὴν θυγατέρα μου ἐπιγραφόμενον καὶ μεταφρασθὲν ἐκ τοῦ
 Γαλλικοῦ ὑπὸ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Καίρου μακαρίτιδος Εὐανθίας, ἥτις,
 εἰδήμων οὖσα τῆς Γαλλικῆς γλώσσης, ἀπὸ δεκαπενταετοῦς ἡλικίας
 ἐλευθέρως μετέφραζεν αὐτὴν εἰς τὴν ἡμετέραν, εἶτα δὲ γραμματικὴ
 τις τῆς Ἑλληνικῆς γλώσσης ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Γρηγορίου Σαράφη
 εἰς δύο τεύχη διηρημένη. Σημειωτέον ἐν παρόδῳ, ὅτι ὁ φιλόμουσος
 Ἐμμανουὴλ Σαλτέλης, οὗτινος ὁ ἀδελφὸς Δημήτριος, ἐγκρατῆς ὢν
 καὶ τῆς Τουρκικῆς καὶ τῆς Γαλλικῆς γλώσσης, διτέλεσε γραμμα-
 τεὺς τοῦ ἀοιδίμου ναυάρχου Μιαούλη εἰς διαφόρους ἐν καιρῷ τοῦ
 ἱεροῦ ἀγῶνος ναυτικᾶς ἐκστρατείας, οὐ μόνον τὸν Κωνσταντῖνον Τόμ-
 πραν εἶχεν ἀποστείλει εἰς Παρίσιους πρὸς σπουδὴν τῆς τυπογρα-
 φικῆς, ἀλλὰ καὶ ἄλλον τινὰ νέον συμπολίτην του, τὸν Παρασκευᾶν

Πάτροκλον, ἔπεμψεν ἰδίαις δαπάναις εἰς τὴν ἔδραν ἐκείνην τῶν φάτων καὶ τοῦ πολιτισμοῦ πρὸς ἐκμάθησιν τῆς χαρτοποιίας.

Εἰς Παρισίους δὲ ταυτοχρόνως εἶχε σταλῆ δαπάναις τοῦ πατρὸς του, ἐν μέρει δὲ καὶ τῆς κοινότητος τῶν Κυδωνιέων (τῇ συστάσει τοῦ μακαρίτου Δημητρίου Καπανδάρου, ἐνὸς τῶν προκρίτων) καὶ ὁ γνωστὸς παρὰ πᾶσιν ἡμῖν ἀγαθὸς ἀνὴρ Κωνσταντῖνος Δημίδης, οὗ ἡ μακαρία ψυχὴ ἐν σκηναῖς δικαίων σήμερον ἀναπαύεται, πρὸς τελειοποίησιν του εἰς τὰ τῆς ὀπλοποιίας, ἣν εὐδοκίμως παρὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ εἶχε διδαχθῆ παιδιόθεν. Ἐκεῖ, ἐν Κυδωνίαις προηγουμένως συμμαθητεύσαντες, διέτριβον τότε καὶ ὁ μακαρίτης στρατηγὸς Παναγιώτης Γ. Ῥόδιος καὶ ὁ πρῶτος παρὰ τοῖς Ἑλλήσιν εἰσαγαγὼν τὴν ἀλληλοδιδασκτικὴν μέθοδον Γ. Κλεόβουλος, καὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς, ἐξ ἄλλων μερῶν πρὸς τελειοποίησιν τῶν σπουδῶν τῶν ἀποσταλέντες. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Τόμπρας δὲν εἶχε τὸν ἀπαιτούμενον χρόνον νὰ ἐνασχοληθῆ καὶ εἰς τὸν οὐσιωδέστατον κλάδον τῆς τυπογραφικῆς, ἤτοι τὴν κατασκευὴν τῶν τυπογραφικῶν χαρακτῆρων καὶ ἐργαλείων, παρεκίνησε τὸν Δημίδην ν' ἀσχολῆται παρέργως καὶ εἰς αὐτὸν, μὴ ὄντα μάλιστα πρὸς τὰ ἔργα τῆς ὀπλοποιίας ὅπως ἀσχετον, ὥστε, ὅτε, Θεοῦ εὐδοκοῦντος, ἐπανήρχοντο εἰς τὴν πατρίδα, πᾶν ὅ,τι ἐχρειάζετο εἰς τὴν τυπογραφικὴν, νὰ τὸ ἔχωσιν Ἑλληνικόν, καὶ μὴ ὣσιν ἠναγκασμένοι νὰ προμηθεύωνται τὰ πάντα μετὰ δυσκολίας μεγάλης ἐκ τῆς Εὐρώπης· συνέτεινον δὲ εἰς τοῦτο καὶ αἱ προτροπαὶ τοῦ αἰοδίου Κοραῆ πρὸς τοὺς ἐν Παρισίοις σπουδάζοντας νέους νὰ πασχίζωσιν ὡς φιλόπονοι μέλισσαι νὰ μανθάνωσιν ὅσον πλεῖστα ἠδύνατο πράγματα, ἔστω καὶ ἀτελῶς, καὶ νὰ ἐπιστρέψωσι ταχέως εἰς τὴν πατρίδα, ἥτις ἐστερεῖτο τῶν πάντων· διότι, ἅμα οἱ ὁμογενεῖς ἐλάμβανον νύξιν πρὸς μάθησιν ἐπιστήμης τινὸς ἢ τέχνης, θὰ ἐφρόντιζον, ἔλεγεν, οἱ ἴδιοι ἐφεξῆς περὶ τῆς εἰς αὐτὴν τελειοποιήσεώς των. Ὁ Δημίδης ὅμως οὐ τὴν τυχοῦσαν κατέβαλε πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἐπιμέλειαν, καὶ, ὡς γνωρίζετε, οὐδεὶς δυστυχῶς ἄχρι τοῦδε ἐκ τῶν νεωτέρων ἡμῶν ἠδυνήθη ν' ἀναπληρώσῃ τοῦ φιλοπόνου καὶ νοήμονος ἐκείνου τεχνίτου τὴν ἔλλειψιν.

Μετὰ τοῦ Τόμπρα ἐπανῆλθεν εἰς Κυδωνίας ἐκ Παρισίων καὶ ὁ Δημίδης πολλὰς κεκτημένους γνώσεις, ἀναγκαίας οὐ μόνον εἰς τὴν ὀπλοποιάν, ἀλλὰ καὶ εἰς τυπογραφικὴν τέχνην· πλὴν, ἐπελθούσης προσεχῶς τῆς ἐθνικῆς ἐξεγέρσεως, καὶ τῶν Ψαριανῶν ὑψωσάντων τὴν ση-

μαίαν τῆς ἐλευθερίας (τῆ 10. Ἀπριλίου 1821, Κυριακῆ τοῦ Πάσχα), ἡ ἐν Περγάμῳ Τουρκικὴ διοίκησις, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὁποίας ὑπήγοντο αἱ Κυθωνίαι, ἔστειλε τετρακισχιλίους Ὀθωμανοὺς πρὸς φρούρησιν τῆς πόλεως ἐκείνης ἀπὸ τὰς ἐπιδρομὰς δῆθεν τῶν Ψαριανῶν, ἀληθῶς ὅμως πρὸς διαρπαγὴν καὶ καταστροφὴν αὐτῆς ἐκ παραμικρὰς προφάσεως. Καὶ ἐζήτουν μὲν οὗτοι πρὸ ἡμερῶν πρόφασίν τινα ἐπὶ τούτῳ διὰ διαφόρων ἀτακτημάτων κατὰ τῶν χριστιανῶν, ἀλλ' ὅτε ὁ Ἑλληνικὸς στόλος, μετὰ τὴν πυρπόλησιν ἐν Ἐρεσῶ τῆς Μιτυλήνης ἐνὸς Τουρκικοῦ δικρότου (τῆ 27. Μαΐου 1821.) ὑπὸ τοῦ ἀτρομήτρου Δημητρίου Γ. Παπανικολῆ, ἐφάνη περιπλέων εἰς τὰ ἐκεῖθι παραλία τῆς Ἀσίας πρὸς ἐμπόδισιν ἐπιβιβάσεως τουρκικῶν στρατευμάτων κατὰ τῆς ἐπαναστατησάσης Πελοποννήσου, πλοῖα δὲ τινα αὐτοῦ εἰσεχώρησαν διερευνῶντα τὸν Ἀνδραμύττειον κόλπον, οἱ βάρβαροι ἐξαγριωθέντες ἔτι μᾶλλον ἐκ τούτου, ἐκακοποιοῦν, ὕβριζον καὶ ἠπειλοῦν νὰ κόψωσιν ἡβηδὸν τοὺς χριστιανούς, διὰ τριτῆς ἐρεύνης προηγουμένως ἀφοπλισθέντας, ἐπεκαλῆσθησαν δὲ καὶ τῶν ἐν τοῖς πέριξ χωρίοις μουσουλμάνων τὴν συνδρομὴν καὶ συμμετέξιν· ἡ δὲ δημογεροντία, ἀφοῦ παρετήρησεν ὅτι ἡ τουρκικὴ διοίκησις ἐκώφευε παντελῶς εἰς τὰς δικαίας αὐτῆς παραστάσεις, ἄπειρον δὲ πλῆθος ἄλλων Τούρκων ἐφίππων ἤρχισε νὰ συρρέῃ ἐκεῖ ἐν πανοπλίᾳ ὡς μурμηκιά τὴν 2. Ἰουνίου 1821, καὶ ἡ ἐπίθεσις αὐτῶν κατὰ τῶν κατοίκων τῆς πόλεως ἐπρομηνύετο ἀφεικτος, ἠναγκάσθη τὴν νύκτα ἐκείνην (τὴν 2. πρὸς τὴν 3. Ἰουνίου, ἡμέραν Παρασκευῆν) νὰ ζητήσῃ τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου τὴν βοήθειαν· μὴ δυναμένων δὲ τῶν πλοίων τὴν πρῶταν νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὴν παραλίαν διὰ τὸ ἀβαθὲς τῶν ὑδάτων πρὸ τῆς εἰσόδου τοῦ λιμένος, αἱ λέμβοι αὐτῶν, ὧν τινες ἦσαν ὀπλισμένοι μὲ μικρὰ πυροβόλα, μετὰ δυσκολίας οὐ μικρὰς καὶ κινδύνου, συνδραμόντων ἀκολούθως καὶ τῶν πλοιαρίων τῶν γειτόνων Μοσχωνισιωτῶν, ἐπρόφθασαν, μαχόμεναι κατὰ τῶν τοποθετημένων παρὰ τὸν αἰγιαλὸν Ὀθωμανῶν, νὰ διασώσωσιν ὅσους ἠδυνήθησαν ἐκ τῶν κατοίκων, καταδιωκομένων καὶ συνωθουμένων ἀγεληδὸν μετὰ τρόμου καὶ ἀγωνίας, ὅπως ἔτυχεν ἕκαστος, παρὰ τῆ παραλία καὶ ριπτομένων εἰς τὴν θάλασσαν. Οἱ Τούρκοι μετὰ τὴν ἐμφάνισιν τῶν λέμβων, ἀφέντες τὰς ἀπειλὰς, ἐτράπησαν εὐθὺς εἰς σφαγὴν καὶ διαρπαγὴν καὶ αἰχμαλωσίαν τῶν χριστιανῶν, ἐπὶ τέλος δὲ, ἐκτοπισθέντες ἐπανειλημμένως ἐκ τῆς παραλίας διὰ τῶν κανονίων, ἐνέπηρσαν καὶ τὴν

πόλιν δλόκληρον, πρὶν παντελῶς τὴν λαφυραγωγῆσωσι· διότι οἱ με-
μυημένοι εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς ἑταιρίας, κρύφοντες ὅπως ἠδυνήθησαν
ὄπλα τινὰ ἐν ταῖς οἰκίαις των καὶ ὄντες προσυνενοημένοι, ἐπυροβό-
λου μετὰ τῶν οἰκείων οἱ τολμηρότεροι ἀπὸ τῶν οἰκιῶν τὰ παράθυρα,
πρὸς περισπασμὸν καὶ εὐκολον φυγὴν τῶν ἀδυνάτων μελῶν, καὶ ἐφό-
νευον τοὺς εἰς τὰς ὁδοὺς φαινομένους κατὰ συμμορίας Τούρκους. Μόλις
ἐκ τῶν τριακοντακισχιλίων κατοίκων αὐτῆς τὰ δύο τρίτα ἐσώθησαν,
ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν οἱ πλείστοι ἐθανατώθησαν, αἱ δὲ εὐειδέστεραι τῶν
γυναικῶν καὶ τὰ παιδία ἀπαχθεῖσαι ἐπωλήθησαν ὡς ἀνδράποδα εἰς
τὰ ἐνδότερα τῆς Ἀσίας· ἐννοεῖται δὲ οἴκοθεν ὅτι καὶ τὸ τυπογρα-
φεῖον ἐγένετο τοῦ πυρὸς παρανάλωμα.

Εὐτυχῶς κατὰ τὴν ἠλιθερὰν ἐκείνην ἡμέραν ὁ Δημῖδης δὲν εὐρέθη
ἐν τῇ πατρίδι αὐτοῦ. Εἷς ὢν ἐκ τῶν μεμυημένων εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς
ἑταιρίας καὶ μαθὼν παρά τινων ἑταίρων, ὅτι αὐτὴ εἶχεν ἀνάγκην
τῶν περὶ τὰ ὄπλα εἰδικῶν γνώσεών του, μετέβη ἐκ Κυθωνιῶν εἰς
Σπέτσας, καὶ ἐκεῖθεν, ἐπιβιβασθεὶς ἐπὶ τοῦ πλοίου τοῦ πλοιάρχου
Δημητρίου Ὁρλώφ, ἀπέπλευσε περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰανουαρίου τοῦ 1821.
ἔτους εἰς Τεργέστην μετὰ τῆς ἐπιτροπῆς, ἥτις ἔμελλε νὰ προμηθευθῇ
ἐκεῖθεν ὄπλα διὰ τὴν κυφορουμένην ἐθνικὴν ἐπανάστασιν. Μετὰ δὲ
τὴν ἐπανάκαμψιν αὐτοῦ εἰς Κυθωνίας, ἡ δημογεροντία τῶν Φαρῶν,
γινώσκουσα ὅποσον χρήσιμος καὶ ἀναγκαῖα ἦτο ἡ παρουσία αὐτοῦ ἐν
τῇ νήσῳ ἐκείνῃ, ὅπου εἶχεν ἡδὴ ὑψωθῆ ἡ σημαία τῆς ἐλευθερίας, ἔστει-
λεν ἐπὶ τούτῳ πλοῖον εἰς Κυθωνίας, δεκαπέντε ἢ εἴκοσι τὸ πολὺ ἡμέ-
ρας πρὸ τῆς καταστροφῆς τῆς ἀναξιοπαθοῦς ἐκείνης πόλεως, ὅπερ
μετέφερον αὐτὸν εἰς Φαρὰ πανοικί. Ἡ δημογεροντία παρεχώρησεν εἰς
τὴν οἰκογένειαν ταύτην εὐρυχωροτάτην οἰκίαν πρὸς κατοικήσιν, ὃ δὲ
Δημῖδης, καταταχθεὶς εἰς τὸ πολεμικὸν ναυτικὸν ὑπὸ τὸν ναύαρχον
τῶν Φαρῶν Νικόλαον Ἀποστόλην, κατεγίνετο μετὰ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ
καὶ δύο ἄλλων ἀδελφῶν του εἰς κατάρτισιν καὶ ἐπισκευὴν τῶν ὄπλων
τοῦ στόλου καὶ τῶν ἐν τῇ ξηρᾷ διαμενόντων πολεμιστῶν. Μαθοῦσα
δὲ ἡ φιλόμουσος καὶ γενναϊόφρων δημογεροντία ἢ βουλή (ὡς τότε ἐλέ-
γετο) τῶν Φαρῶν ὅτι, εἰδήμων ὢν καὶ τῆς τυπογραφικῆς τέχνης,
ἡδύνατο, ἂν καταρθοῦτο νὰ προμηθευθῇ τὸ ἀπαιτούμενον ἀντιμόνιον,
νὰ συγκροτήσῃ καὶ μικρὸν τι τυπογραφεῖον, προθυμώτατα ἐμερίμνησε
περὶ τῆς προμηθείας τούτου κρυφίως ἐκ τῶν ἐμπορικῶν τῆς Τουρκίας
λιμένων, καὶ παρεχώρησεν εἰς αὐτὸν καὶ πᾶν ὅ,τι ἄλλο ἐδεῖτο εἰς

σύστασιν του· ἐκεῖνος δ' ἐκ τοῦ μηδενὸς κατώρθωσε νὰ τὸ καταρτίσῃ τῷ 1822. ἔτει, καὶ ἐτυπόνοντο ἐν αὐτῷ τὰ διπλώματα τῶν καταδρομικῶν πλοίων καὶ ἄλλα διάφορα τῆς δημογεροντίας ἔγγραφα, ἐν οἷς καὶ φλογερά τις κατὰ τῆς τυραννίας προκηρυξίς της, διαδοθεῖσα τότε εἰς τὰς Βορείους τοῦ Αἰγαίου Σποράδας, ἧς ὅμως ἀτυχῶς οὐδὲν μέχρις ἡμῶν ἐσώθη ἀντίτυπον. Μόνος κατεσκευάσεν ἐκ τοῦ προχείρου μήτρας, χυτήρια, πιεστήριον, μελανωτήρια, συνθετήρια καὶ πάντα τὰ λοιπὰ ἀναγκαῖα ἐργαλεῖα, μόνος ἔχυσε καὶ τὰ στοιχεῖα. Καὶ τὸν νῦν δὲ σεβάσιμον ὑποναύαρχον Κωνσταντῖνον Νικόδημον, ἀνίδεον τῆς θείας ταύτης τέχνης ὄντα ὀλοτελῶς καὶ προθυμούμενον, ὁσάκις ἐσχόλαζεν ἐκ τῶν πολεμικῶν ἔργων, νὰ λάβῃ γνῶσιν αὐτῆς, ὁ μακαρίτης Δημήτρης ὠδήγει καὶ ἐξήσκει ἐπιμελέστατα. Αὐξήσας δ' ὀλίγον κατ' ὀλίγον τοὺς ὑπάρχοντας χαρακτῆρας, ἀνήγγειλεν εἰς τὴν δημογεροντίαν, ὅτι ἐκ τοῦ μικροῦ ἐκείνου τυπογραφείου ἡμπόρει τοῦ λοιποῦ νὰ ἐκδίδηται εἰς φῶς καὶ μικρά τις ἔφημερις, ὅπερ ἐκείνη εὐχαρίστως ἐμελέτα ἐντὸς ὀλίγου νὰ πράξῃ, γράψασα πρὸς τοὺς ἐν τῷ Βουλευτικῷ τοῦ ἔθνους παραστάτας τῶν Ψαρῶν νὰ φροντίσωσι νὰ πέμψωσι λόγιόν τινα, ὅστις ν' ἀναλάβῃ τὴν σύνταξίν της, ἀλλὰ, συμβάσης δυστυχῶς τῆς ἀλγεινοτάτης καταστροφῆς τῶν ἠρωικῶν Ψαρῶν τῇ 20. Ἰουνίου τοῦ 1824. ἔτους, μόλις καὶ ὁ Δημήτρης ἐσώθη μετὰ τὴν ψυχὴν εἰς τὰ ὄντια, ὡς λέγει ὁ λόγος, καὶ φθάς ἀπέβη εἰς Ἀργολίδα.

Ὁ δ' ἐλλόγιμος Κωνσταντῖνος Τόμπρας, εἰδὼς ὅτι οἱ δημογεροντες ἀπεφάσισαν νὰ ἐπικαλεσθῶσι τοῦ Ἑλληνικοῦ στόλου τὴν συνδρομὴν τὸ ἑσπέρας τῆς 2. Ἰουνίου, συνεσκεύασε τὰ πράγματα τοῦ τυπογραφείου μετὰ τῶν τότε μαθητευομένων παρ' αὐτῷ ὑπερωδευκαστῶν παιδῶν Ἰωάννου Τόμπρα, ἀνεψιοῦ του, καὶ Ἀναστασίου Νικολαΐδου (τοῦ μετὰ ταῦτα ἐργοστασιάρχου τοῦ νῦν Ἐθνικοῦ τυπογραφείου), ὑπῆγε μετὰ τῶν μελῶν τῆς πρὸς ἐπίκλησιν τῆς συνδρομῆς σταλείσης ἐπιτροπῆς, καὶ παρεκάλεσε θερμῶς τὸν τότε ὡς γενικὸν στόλαρχον θεωρούμενον ἀείμνηστον Ἰακωβάκην Τομπάζην νὰ μεριμνήσῃ ἰδιαζόντως περὶ διασώσεως τοῦ τυπογραφείου. Ἀπελθὼν ὁ Τόμπρας πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ εἰρημένου σκοποῦ, τὸν μὲν παῖδα Νικολαΐδην ἀφῆκεν εἰς τὸ κατὰστημα τοῦ τυπογραφείου, ὅπερ ἔκειτο ἐντὸς τῆς αὐλῆς τοῦ ναοῦ τῆς ἐπιλεγομένης Ὁρφανῆς Παναγίας, τὸν δ' ἀνεψιὸν του Ἰωάννην ἔπεμψεν εἰς Μοσχονήσια, ὅπου τότε εὕρισκετο ὁ πατήρ του. Ὁ Νικολαΐδης, ἀκούσας τὴν πρῶταν τῆς 3. Ἰουνίου τοῦς

σφοδρὸς πυροβολισμοὺς καὶ κανονοβολισμοὺς καὶ τὰς τρομερὰς τοῦ πολέμου κραυγὰς καὶ φοβηθεῖς, ἀφῆκε τὸ τυπογραφεῖον καὶ ὑπῆγεν εἰς τινὰ γειτονικὴν οἰκίαν, ὃ δὲ κανδηλανάπτης, κλείσας ἀσφαλῶς τὴν ἐξώθυραν τῆς ἐκκλησίας, ἔμεινεν ἐντὸς μόνος. Μετ' οὐ πολὺ ἔφθασαν σταλέντες ὑπὸ τοῦ Τομπάζη ἱκανοὶ ἔνοπλοι ἄνδρες εἰς παραλαβὴν τοῦ τυπογραφείου, ἀλλ', ἀφοῦ ἐπὶ ματαίῳ ἠγωνίσθησαν παντὶ τρόπῳ ν' ἀνοίξωσι τὴν θύραν καὶ ἐστάθη ἀδύνατον, ἐπέστρεψαν ἀπρακτοί. Ἡ ἀπώλεια τοῦ τυπογραφείου ἐλύπησε πολὺ τὸν μακαρίτην Τομπάζην.

Ἀφοῦ ἀφίχθησαν οἱ διασωθέντες Κυδωνεῖς καὶ Μοσχονήσιοι εἰς Ψαρὰ, ἀπεβιάσθη ἐκεῖ μετὰ τῶν λοιπῶν καὶ ὁ Τόμπρας, ὅπου εὔρε καὶ τὸν βοηθὸν του παιῖδα Νικολαΐδην. Μετὰ τινὰς ἡμέρας (τῆ 8. Ἰουνίου) φθάνει ἐκ Τεργέστης εἰς Ὑδραν συνοδευόμενος ὑπὸ ὀλίγων γνωρίμων του Ἑλλήνων καὶ φιλελλήνων ὁ ἀείμνηστος Δημήτριος Ὑψηλάντης, ὅστις ἐκόμισε πλοῖον δλόκληρον φορτωμένον μὲ διάφορα πράγματα ἀναγκαῖα εἰς τὸν πόλεμον, σὺν τούτοις δὲ εἶχε καὶ ἐν πλῆρες τυπογραφεῖον μικρὸν. Ἀνακοινώσας εἰς τὸν Τομπάζην ὅτι εἶχε φέρει σὺν τοῖς ἄλλοις καὶ τυπογραφεῖον, τὸν ἠρώτησεν ἂν ἦτο δυνατόν νὰ εὑρεθῆ τις εἰδήμων τῆς τυπογραφικῆς, εἰς ἣν ν' ἀναθέσῃ τὴν διεύθυνσίν του, διότι ἄλλως θὰ ἦτο ὅλως ἄχρηστον, ἐνῷ κατ' ἐκείνας τὰς περιστάσεις ἦτο ἀναιγκαιότατον· ἐκεῖνος δὲ, γνωρίζων ὅτι ὁ Τόμπρας εἶχε μείνει εἰς Ψαρὰ, δὲν ἐβράδυνε νὰ στείλῃ ἐκεῖ πολὺκωπον τράταν, ἣτις καὶ τὸν παρέλαβε μετὰ τοῦ βοηθοῦ του Νικολαΐδου· φθάνοντας δὲ μετ' οὐ πολὺ εἰς Ὑδραν, τοὺς ἔστειλεν ὁ ναύαρχος εἰς Ἄστρος, ὅπου ὁ Ὑψηλάντης, διατρίψας ὀλίγας ἡμέρας ἐν Ὑδρᾷ καὶ Σπέτσαις, εἶχεν ἀποβιβάσθῃ τῆ 19. Ἰουνίου, διὰ νὰ μεταβῆ εἰς τὸ ἐν Βερβαίνους Ἑλληνικὸν στρατόπεδον. Μείναντες δὲ, ἕνεκα διαφωνίας τινὸς μεταξὺ τοῦ Ὑψηλάντου καὶ τῶν προϋχόντων καὶ ὀπληρηγῶν τῆς Πελοποννήσου, ἀρκετὰς ἡμέρας εἰς Βέρβαινα, ἔνθα ὑπῆρχον καὶ τὰ πράγματα τοῦ τυπογραφείου ἐν κιβωτίοις, ὅπως εἶχον φθάσει ἐκ τῆς Τεργέστης, ἐστάλησαν παρ' ἐκείνου ἀκολούθως (περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου) εἰς Καλάμας. Ἐκεῖ ἔστειλεν ὁ Ὑψηλάντης καὶ τὸν μακαρίτην Θεόκλητον Φαρμακίδην· εἶχε δὲ προαποστείλει καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ Α'. Ναπολέοντος ταγματάρχην Γάλλον Μπαλέστραν πρὸς συγκρότησιν στρατιωτικοῦ τινος τάγματος τακτικοῦ, διατάξας μετὰ τὴν ἐν Ἄστρει ἐκφόρτωσιν τοῦ τυπογραφείου νὰ διευθυνθῆ εἰς τὴν ἰδίαν πό-

λιν τὸ πλοῖον, ὅπερ εἶχε κομίσει καὶ λογχοφόρα ὄπλα, καὶ πολεμικὰ φόδια, καὶ τροφὰς καὶ ἅπασαν τὴν ἀποσκευὴν καὶ ἐνδυμασίαν 300 ἀνδρῶν. Φθάσας ὁ Τόμπρας εἰς Καλάμας, ἔστησε τὸ τυπογραφεῖον ἐντὸς τινος τζαμίου, καὶ εἰργάζοντο τυπόνοντες διαφόρους προκηρῦξεις καὶ ἄλλα ἔγγραφα τῆς διοικήσεως καὶ ἐφημερίδα μικράν, «Ἐλληνικὴν Σάλπιγγα» ὀνομαζομένη καὶ γραφομένη ὑπὸ τοῦ Φαρμακίδου. Ἐκεῖ δὲ κατ' ἀρχὰς ἐτυπώθη, φαίνεται, εἰς πολλὰ ἀντίτυπα καὶ ἡ ἐν Ὑδρᾷ τὸ πρῶτον ἐν χειρογράφῳ κοινοποιηθεῖσα τῇ 12. Ἰουνίου διακήρυξις τοῦ Δημητρίου Ὑψηλάντου πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Μετὰ τὴν αἱματηρὰν ἄλωσιν τῆς Τριπόλεως (τῇ 23. Σεπτεμβρίου 1821.) ὁ Τόμπρας διετάχθη νὰ πάρῃ τὸ τυπογραφεῖον καὶ μεταβῆ ἔκει, ἀλλὰ διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τότε παντελεῖ ἀναρχίαν καὶ τὴν μύλυσιν τῆς ἀτμοσφαιρας, μενόντων ἀτάφων τῶν πτωμάτων, ἡ γαγκάσθη ν' ἀναχωρήσῃ ταχέως μετὰ τοῦ τυπογραφείου εἰς Ἄργος, ὅπου ἔμελλε νὰ συγκροτηθῇ ἡ πρώτη τῶν Ἑλλήνων ἐθνικὴ συνέλευσις· ἐκεῖ δὲ φθάσας ὁ Τόμπρας ἠσθένησε βαρέως καὶ ἔμενεν ἐπὶ πολλὴν καιρὸν νοσηλευόμενος. Κατόπιν ἀπελθὼν καὶ ὁ Φαρμακίδης ἐκ Καλαμῶν ἔφθασεν εἰς Ἄργος, ἀκείθην δὲ, ὡς πληρεξούσιος συνήγορος, μετέβη εἰς τὸ χωρίον Πιάδα ἢ Ἐπίδαυρον, ἔνθα ἀργότερα ἀπεφασίσθη ἡ συγκρότησις τῆς ἐθνικῆς συνελεύσεως, διότι ἐν Ἄργει, διὰ τὴν σφύροσιν διαφόρων στρατευμάτων, προκειμένης ἐφόδου κατὰ τοῦ Ναυπλίου, ὑπῆρχεν ἀνησυχία μεγάλη καὶ ἀταξία. Ἐπειδὴ δὲ, παραδοθέντος τοῦ φρουρίου τῆς Κορίνθου ὑπὸ τῶν Τούρκων εἰς τοὺς ἀοιδίμους στρατάρχας Ὑψηλάντην καὶ Κολοκοτρώνην τῇ 14. Ἰανουαρίου τοῦ 1822. ἔτους, ὠρίσθη ὑπὸ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικῆς συνελεύσεως ἡ πόλις αὕτη ὡς προσωρινὴ ἔδρα τῆς παρ' αὐτῆς ἐκλεχθείσης κεντρικῆς κυβερνήσεως, αὕτη δὲ μετὰ τὴν διάλυσιν ἐκείνης, γενομένην τῇ 15. Ἰανουαρίου, μεταβάσα τὴν 28. ἐκεῖ, ἀνέλαβε τὰς ἐργασίας τῆς τῇ 31. καὶ ἐπεθύμει ταχέως καὶ τοῦ τυπογραφείου τὴν μετακόμισιν, ὁ Τόμπρας, ἅμα ὀλίγον ἀνέλαβεν, ἀπῆλθε περὶ τὰ μέσα Φεβρουαρίου διὰ ξηρὰς εἰς Κόρινθον μετὰ τοῦ τυπογραφείου καὶ τοῦ βοηθοῦ του Νικολαΐδου, καὶ ἔστησαν τὸ τυπογραφεῖον ἐντὸς τῆς οἰκίας τοῦ Θεοχαρακῆ.

Ἐν τούτοις ὁ Τόμπρας, μὴ δυνηθεὶς ν' ἀναρρώσῃ ἐν τελῶς, δὲν ἦτο εἰς κατάστασιν ν' ἀσχολῆται εἰς τὰ τοῦ τυπογραφείου· εἶχε δὲ πρό τινων ἡμερῶν φθάσει ἐκ Μασσαλίας, ὡς ὑποτίθεται, παραγγεληθὲν

ἀπὸ πολλοῦ ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου, ἐν μικρὸν πιεστήριον σιδηροῦν Γαλλικῆς κατασκευῆς, χωροῦν 4 σελίδας δου σχήματος, καὶ 4—5 σελίδες στοιχείων Ἑλληνικῶν, Γαλλικῆς κατασκευῆς καὶ αὐτῶν, τῶν 11 στιγμῶν, διὰ τύπωσιν προκηρύξων καὶ ἄλλων μικρῶν ἐγγράφων. Ὁ ἀρχιγραμματεὺς τῆς ἐπικρατείας καὶ μινίστρος (ὑπουργός) ἐπὶ τῶν ἐξωτερικῶν ὑποθέσεων αἰδίδμος Θεόδωρος Νέγγρης καὶ τινα τῶν μελῶν τοῦ βουλευτικοῦ καὶ νομοτελεστικοῦ διετέλουν τὰς ἡμέρας ἐκεῖνας ἐν μεγίστῃ ἀδημονίᾳ καὶ ἀμηχανίᾳ, διότι ἤθελον νὰ τυπωθῆ καὶ διαδοθῆ τὸ ἄρτι ψηφισθὲν ὑπὸ τῆς ἐν Ἐπιδαύρῳ ἐθνικῆς συνελεύσεως προσωρινὸν τῆς Ἑλλάδος πολίτευμα, καὶ οὐδένα ἄλλον ἐγνώριζον τῆς τυπογραφικῆς τέχνης εἰδήμονα. Ὁ μακαρίτης Ἰωάννης Φιλήμων, ὡσεὶ εἰκόσαετῆς τότε τὴν ἡλικίαν καὶ ὑπάλληλος τοῦ γραφείου τῆς κυβερνήσεως, μαθὼν τὴν ἀφορμὴν τῆς μεγίστης ἀνησυχίας τῶν προϊσταμένων του, ἐπαρουσιάσθη εἰς τὸν Νέγγρη, καὶ ὠμολόγησεν ὅτι εἶχε γνώσεις τῆς εἰρημένης τέχνης, καὶ ὑπέσχετο νὰ θέσῃ τὸ τυπογραφεῖον εἰς ἐνέργειαν. Καὶ ἀληθῶς, παραλαβὼν ἐκ Καλαμακίου τὸ περὶ οὗ ὁ λόγος σιδηροῦν πιεστήριον καὶ τὰ ὀλίγιστα ἐκεῖνα στοιχεῖα καὶ λοιπὰ ἐργαλεῖα, τὰ διευθέτησε, καὶ, μετὰ τὴν ἀφίξιν τοῦ ἐξ Ἀργους περιμενομένου, ἐξηκολούθησε, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ μαθητευομένου Νικολαΐδου, νὰ διευθύνῃ τὴν ἐργασίαν μέχρι οὗ ὁ Τόμπρας ἀνέλαβεν ἐντελῶς, εἴτα δὲ προσελήφθη αὐθις εἰς τὸ γραφεῖον, καὶ ὅτε, τοῦ προέδρου τοῦ ἐκτελεστικοῦ ἢ νομοτελεστικοῦ Ἀλεξάνδρου Μαυροκορδάτου ἀπελθόντος εἰς τὴν Δυτικὴν Ἑλλάδα μετὰ τοῦ ἀναδιοργανισθέντος τακτικοῦ στρατοῦ, τὰ λοιπὰ μέλη τῆς κυβερνήσεως μετέβησαν περὶ τὰ τέλη Μαΐου εἰς Ἄργος ἐπὶ λόγῳ ὅτι τὸ κλίμα τῆς Κορίνθου ἦτο νοσῶδες, συναπῆλθε κάκεινος ἐκεῖ, καὶ ἀκολούθως ἀνεδέχθη τὴν διεύθυνσιν τοῦ γραφείου τοῦ Ὑψηλάντου, προέδρου τότε ὄντος τοῦ βουλευτικοῦ. Δὲν παρήλθε δὲ πολὺς χρόνος, καὶ, ἐνῶ ὁ Τόμπρας ἔλειπεν εἰς Ἄργος πρὸς παραλαβὴν τοῦ σιτηρεσίου, αἴφνης περὶ τὰς ἀρχὰς Ἰουλίου εἰσβάλλει ὁ Δράμαλης εἰς Κόρινθον μετὰ πολυαριθμοῦ στρατοῦ, καὶ ὁ Νικολαΐδης, μετὰ τινων ἡμερῶν ἀντίστασιν τῶν ὀλίγων ἀπομεινάντων ἐν τῇ Ἀκροκορίνθῳ ἡμετέρων, ἠναγκάσθη νὰ σωθῆ καὶ αὐτὸς γυμνὸς καὶ τετραχληλισμένος διὰ τῶν ὀρέων καὶ δασῶν εἰς Πόρον, παρακολουθῶν τὸν μακαρίτην Δημήτριον Κριεζῆν τὸν στρατιωτικόν,

τὸ δὲ πρῶτον ἐκεῖνο τῆς ἀγωνιζομένης Ἑλλάδος τυπογραφεῖον κατεστράφη οὕτως ὑπὸ τῶν Τούρκων κυριευθέν.

Ἐν Κορίνθῳ ἦλθεν εἰς φῶς ἐκ τοῦ αὐξήθεντος τότε ἐκεῖ πρώτου ἔθνικοῦ τυπογραφείου, ἐκτός τινων ἐγγράφων τῆς κυβερνήσεως, καὶ τὸ ἀνωτέρω μνησθὲν πρῶτον τῆς Ἑλλάδος σύνταγμα ἢ προσωρινὸν πολιτεύμα, οὗτινος δύο ἐγένοντο ἐν τῷ ἰδίῳ τυπογραφείῳ ἐκδόσεις. Καὶ τούτου ἐν μὲν ἀντίτυπον τῆς πρώτης ἐκδόσεως σώζεται παρὰ τῷ νομισματολόγῳ κυρίῳ Παύλῳ Λάμπρῳ, ἐν δὲ τῆς δευτέρας παρὰ τῷ φαρμακοποιῷ κυρίῳ Σταματίῳ Δ. Κρίνῳ, ἐκ τῶν ἐν Καλάμαις ὁμῶς ἐκδοθέντων ὀλίγων φύλλων ἢ ἀριθμῶν τῆς α' Ἑλληνικῆς Σάλπιγγος οὐδὲν ἀντίτυπον σήμερον ὑπάρχει (*).

Τὰ στοιχεῖα τοῦ τυπογραφείου τοῦ Ὑψηλάντου ἦσαν τῶν 12 στιγμῶν, προμηθευμένα ἐκ Βενετίας ἢ Λειψίας. Ὅλα τὰ φωνήεντα (καὶ τὰ κεφαλαῖα) ἦσαν χαρακτὰ, ἥτοι εἶχον χωριστὰ τὰ πνεύματα καὶ τοὺς τόνους, οἵτινες προσαρμοζόμενοι εἰς τὰ χαρακτὰ λεγόμενα ἀπετέλουν τὸν κορμὸν αὐτῶν ἰσοπαχῆ μετὰ τὰ ἄτονα διὸ καὶ αἱ γραμματοθῆκαι, ἐλλειπόντων τῶν τονουμένων, ἦσαν μικραὶ, μικρότεραι τῶν νῦν ἐν χρῆσει διὰ τὰ Λατινικὰ ἢ Γαλλικὰ στοιχεῖα, καὶ ἐπομένως λίαν εὐμετακόμιστοι. Τὸ δὲ πιστήριον ἦτο ξύλινον μετὰ δύο σιδιτρᾶς πλάκας, ὧν ἡ ἄνω εἶχε τὸ ἥμισυ μέγεθος τῆς κάτω· διὸ καὶ τὸ πάτημα ἦτο διπλοῦν εἰς τὴν τύπωσιν ἐκάστου φύλλου χάριτος· ἐχώρει δὲ ἡ κάτω πλάξ ὀκτώ σελίδας εἰς 8ον. Ἡ πρώτη ἔκδοσις τοῦ προσωρινοῦ πολιτεύματος ἐγένετο μετὰ τὰ στοιχεῖα τῶν 11 στιγμῶν τῆς Γαλλικῆς κατασκευῆς εἰς 16ον σχῆμα, ἡ δὲ δευτέρα, μετὰ τὰ στοιχεῖα τῶν 12 στιγμῶν εἰς 8ον.

Καὶ ὁ Πάτροκλος δὲ σωθεὶς ἐκ τῆς καταστροφῆς τῶν Κυδωνιῶν ἀπέβη εἰς Ἀργολιδα, καὶ τὸ στρατιωτικὸν στάδιον ἀσπασάμενος, ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα εἰς διαφόρους παρευρεθεὶς ἐκστρατείας, τῷ δὲ 1825. ἔτει ἀσθενήσας ἐτελεύτησεν ἐν Ναυπλίῳ.

Ταῦτα ἐν παρεκβάσει ἀρκοῦσι περὶ Δημίδου ἐν τῇ νήσω τῶν Ψαρῶν καὶ περὶ τῶν δύο ἄλλων φίλων καὶ συσπουδαστῶν του ἐν Παρισίοις.

Ἐνδέκατον τυπογραφεῖον Ἑλληνικὸν συνεστήθη περὶ τὰ τέλη τοῦ

(*) Ἐν ἐκ τῶν ἀντιτύπων τῆς διακηρύξεως τοῦ Ὑψηλάντου σώζεται παρὰ τῷ κυρίῳ Κρίνῳ, προσηρημένον ἐν τέλει τοῦ ἀντιτύπου τοῦ προσωρινοῦ τῆς Ἑλλάδος πολιτεύματος, μετὰ τὴν διακήρυξιν τῆς ἔθνικῆς συνελεύσεως.

1818. ἔτους ἢ τὰς ἀρχὰς τοῦ 1819. ἐντὸς τοῦ ἔξαιρέτου τῆς Χίου γυμνασίου, γυμνασιαρχοῦντος τοῦ ἀοιδίμου διδασκάλου Νεοφύτου Βάμβα, ἐν ᾧ τότε ἐδιδάσκοντο 476 μαθηταί, ὧν οἱ 400 Χίοι. Τὸ τυπογραφεῖον ἐκεῖνο ἐστάλη ἐκ Παρισίων τῇ προτροπῇ καὶ ἐπιμελείᾳ τοῦ φιλογενεστάτου Κοραῆ δαπάναις τῆς κοινότητος τῶν Χίων, καὶ διευθύνετο ὑπὸ τινος Γερμανοῦ, πεμφθέντος ἐκεῖθεν τῇ συστάσει τοῦ φιλέλληνος Φορμίνου Διδότου· ἀλλὰ μόλις εἶχον ἐν αὐτῷ τυπωθῆ τὸ Τεχνολογικὸν τοῦ Βάμβα καὶ διάφοροι αὐτοῦ λόγοι, ἐκφωνηθέντες εἰς τὴν ἀνοιξὴν τοῦ γυμνασίου καὶ εἰς τὰς ἐξετάσεις τῶν μαθητῶν, καὶ ἐν ἄλλο βιβλίον «Τὸ τέλος τοῦ χρόνου» ἐπιγραφόμενον, ὅτε μετὰ τὴν ἐθνεγερσίαν οἱ Τοῦρκοι κατὰ τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1822. ἔτους κατέστησαν γῆν Μαδιὰμ τὴν κορωνίδα τῶν ἀνατολικῶν τοῦ Αἰγαίου νήσων, καὶ μετὰ τοῦ σχολείου συγκατεστράφη καὶ τὸ τυπογραφεῖον ἐκεῖνο.

Τὰς συντόμους ταύτας περὶ Γουτεμβεργίου καὶ διαδόσεως τῆς τυπογραφικῆς τέχνης πληροφορίας, ὡς καὶ τὰς περὶ τῶν πρὸ τῆς ἐθνικῆς ἐπαναστάσεως Ἑλληνικῶν τυπογραφείων, συλλέξας κατὰ τὰ ἐνόητα ἐξ ἀναγνωσμάτων ἑλληνικῶν (*), νομίζω σήμερον ἀρκούσας πρὸς πρὸς γνῶσιν τῶν ἐν παντελεῖ ἀγνοίᾳ περὶ τούτων διατελούντων. Εἶθε ἄλλοι ἀπὸ τούτων εἰδήμονας ξένων γλωσσῶν καταστηματοάρχας νὰ πραγματευθῶσιν ἀκριβέστερον περὶ τούτων, καὶ περὶ τῶν ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ἱεροῦ ἀγῶνος μέχρι τῆς καθιδρύσεως τοῦ Ἑλληνικοῦ βασιλείου συγκροτηθέντων ἐν τῇ ἀγωνιζομένῃ τότε Ἑλλάδι τυπογραφείων, ὡς καὶ περὶ τῶν κατὰ τὸν παρόντα ἰδίως αἰῶνα ἐπινοηθειῶν ἐν Εὐρώπῃ τελειοποιήσεων διαφόρων κλάδων τῆς τέχνης, ὧν τινες καὶ παρ' ἡμῖν ἤδη εἰσὶν εἰσηγμέναι.

Χαίρετε!

(*) Ὁ κύριος Παῦλος Λάμπρος ἐδημοσίευσεν πρὸ τινων ἐτῶν διὰ τῶν τότε ὑπαρχόντων περιοδικῶν συγγραμμάτων «Χρυσολίδος» καὶ «Νέας Πανδώρας» ἐκτεταμένην πραγματείαν περὶ τῶν πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως τοῦ 1821. ἔτους Ἑλληνικῶν τυπογραφείων, ἧς τὸ τέλος ἀπὸ τῆς διακοπῆς τῆς ἐκδόσεως τῆς «Πανδώρας» μένει ἔτι ἀδημοσίευστον. Ἐκ τοῦ ἔργου τούτου τοῦ κυρίου Λάμπρου ἠρυσάμην τὰς περὶ τῶν πρὸ τοῦ 1821. ἔτους Ἑλληνικῶν τυπογραφείων συντόμους πληροφορίας, πλὴν τοῦ τῆς Χίου καὶ τῶν Κυδωνιῶν προκειμένου δὲ νὰ γίνῃ λόγος περὶ τούτων ἐν τῇ ἐταιρίᾳ, ἧς κύριος Λάμπρος προθύμως μοι ἔδωκε καὶ προφορικῶς τινὰς πρὸς τούτοις πληροφορίας.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ

ΤΑ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΕΛΛ. ΒΙΒΛΙΑ

Υπό του κ. ΠΗΠ. Σ. ΚΑΡΑΒΙΑ

Προέδρου Φιλ. Συλλόγου «Παρνασσού»
Α'.

Παρ' ελας τὰς σύγχρονάς δυσχερεῖς περιστάσεις, τὰς ὁποίας διερχόμεθα καὶ παρ' ἑλγν τὴν ἀκρίθειαν τῶν τοπωτικῶν καὶ τὴν δυσκολίαν ἐντέσεως καταλλήλου χάρτου, παρατηρεῖται εὐχαρίστως ὅτι συνεχῶς ἐκδίδονται διδλία ἑλληνικά μετὰ φιλοκαλίας τυπωμένα καὶ ἀρκετὰ τούτων εἶνε λόγῳ ἄξια καὶ προθύμως ἀγοράζονται πρὸς ἱκανοποίησιν καὶ συγγραφῶν καὶ ἐκδοτῶν. Τοῦτο ἀποδεικνύει ὅτι ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ διδλίον ὑπάρχει πάντοτε ἐμφυτος εἰς τὴν Ἑλλῆνα καὶ πατροπαράδοτος καὶ πολὺ δικαίως, διότι πράγματι τὸ καλὸν διδλίον εἶνε ὁ πολυτιμότερος καὶ πιστότερος φίλος τοῦ ἀνθρώπου.

Μὰς διδάσκει, μὰς φωτίζει, μὰς ἀνακουφίζει, μὰς παρηγορεῖ καὶ μὰς τέρπει καὶ εἶνε πάντοτε πρόθυμος νὰ μὰς ὑπηρετήσῃ χωρὶς ἀπαιτήσεως, ἀσκεῖ μόνον νὰ προφυλάττωμεν τὸ διδλίον ἀπὸ τὴν φθορᾶν καὶ νὰ μὴ τὸ δαναΐζωμεν διότι τότε κινδυνεύομεν νὰ τὸ χάσωμεν καὶ νὰ μὴ τὸ ἐπανιδώμεν.

Πρὶν εἰσελθῶ εἰς τὸ κύριον θέμα τῆς συντάμου ταύτης μελέτης, κλίνω σκόπιμον νὰ γράψω ὀλίγας λέξεις διὰ τὴν ὀνομασίαν καὶ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ διδλίου.

Ὁ ἄνθρωπος ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἠθέλησεν διὰ σημείων ἐπὶ στερεῶν ἐπιφανείων νὰ μεταδώσῃ καὶ διατηρήσῃ τὸν προφορικὸν λόγον καὶ τὰ διανοητικὰ του καὶ οὕτω προσήθεον ἡ γραφή, καὶ εἰς μὲν τὴν Αἴγυπτον ἐφηρμόθη τὸ ἱερογλυφικὸν σύστημα, εἰς δὲ τὴν Μεσοποταμίαν τὸ σφηρωειδὲς, ἐγράφοντο δὲ τὰ σημεῖα αὐτὰ ἐπὶ φύλλων δένδρον, κατόπιν δὲ οἱ Βαβυλώνιοι καὶ Ἀσσυριοὶ ἔγραφον ἐπὶ πλίνθων ἐψημένων καὶ εἰς τὰς ἀνασκαφὰς ἀνευρέθησαν χιλιᾶδες τοιοῦτων, τοποθετημένων ἐπὶ σανίδων εἰς οἰκοδομήματα ἐν εἴδει διδλίουθκῶν.

Οἱ Ἕλληνας καὶ οἱ Ῥωμαῖοι ἔγραφον ἐπὶ κεράμων καὶ ἐπὶ ἐυλίτων πινακίδων καὶ οἱ ἀρχαῖοι Αἰγύπτιοι ἐπιλίνοιο ὑφάσματος ὡς ἀναφέρει ὁ Πλίνιος, Ἄλλ' εἰς αὐτὰ ἀντικατεστάθησαν ὅταν εἰς τὴν Αἴγυπτον ἐφηρμόθη ὁ πάπυρος ἀπὸ ἴνδα τοῦ ὁμωνύμου φυτοῦ λεγομένου διδλίου, ἐξ οὗ ἔλαβεν ἕκτοτε καὶ μέχρι σήμερον τὸ ὄνομα διδλίον.

Τὰ γραμμένα φύλλα τοῦ παπύρου περιετυλίσσοντο εἰς κοτῶν καὶ ἐλάμβανον σχῆμα κυλινδρικόν, διεδόθη δεταχέως ἡ χρήση αὐτοῦ εἰς ἑλας τὰς Μεσογειακὰς χώρας. Ὁ ἀρχαιότερος ἑλληνικὸς πάπυρος ἀναγνώσκων εἰς

τὸν Δ' π.Χ. αἰῶνα εἶνε ὁ ἀνευρεθεὶς πλῆστον μωμίας εἰς τὴν ἀρχαίαν αἰγυπτιακὴν πόλιν Βούβριν καὶ περιέχων τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὀμήρου, τὴν Ἀθηναίων Πολιτείαν τοῦ Ἀριστοτέλους καὶ ἄλλα τινά. Ἀλλὰ τὸ 197 π.Χ. Εὐμένης ὁ περιφρμος Βασιλεὺς τῆς ἀμαζούσης τότε Περγάμου ἐφηρμωε τὸ σύστημα τῆς γραφῆς ἐπὶ κατεργασμένων ὀσμύτων αἰγῶν καὶ ποσάτων, τὸ ὁποῖον καὶ ὡς προκέρροτερον καὶ στερεώτερον ἐπεκράτησε καὶ τὰ χειρόγραφα ὀνομάσθησαν ἐκ τῆς πόλεως περγαμηνά.

Καὶ εἰς αὐτὰς ἐγραφήσαν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας τὰ χειρόγραφα τῶν καὶ λιτεχνικῶν Ἑθαγγελίων καὶ λοιπῶν ἐκκλησιαστικῶν συγγραφῶν στολισμένα με ὠραία γράμματα καὶ χρυσα ἔνχρωμα ποικίλιματα, ἐπίσης καὶ οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς Ἑλληνες καὶ Λατῖνοι καὶ εἰς τὰ φιλολογικὰ καὶ ἀπιστημονικὰ συγγράμματα μεχρὶ τῆς ἀφευρέσεως τῆς τυπογραφίας.

Λέγεται ὅτι αὐτὴ ἦτο γνωστὴ ἐν Κίνα ἀπὸ πολλῶν αἰθῶν καὶ πῶτος ὁ Πι—Τσιγγ τὸ 1041 ἐπένοησε καὶ ἐφηρμόθησε κινητὰ στοιχεῖα ἐπὶ ἐυλίτων πλῆκῶν, ἀλλὰ ἡ ἐφευρέσις του δὲν εὐδοκίμησε καὶ δὲν ἐγενικεύθη ἰσως ἐκ τῆς μεγάλης πληθύος τῶν κινητικῶν γραμμάτων. Τὸ 1440 μ.Χ. ὁ Ὀλλανδὸς Κόστερ ἐκ Χάρλεμ ἐφευρε τὰ χυτὰ στοιχεῖα, τὰ ὁποῖα ἐτέλειοποίησε κατασκευάσας καὶ μεταλλικὴν μίκαν ὁ ΓιόχανΓκούτεμπεργκ (1400 — 1468 μ.Χ.) γεννηθεὶς ἐν Μαγεντία καὶ διαμείνας ἐπὶ ἐτη εἰς Στρασבורγον καὶ θεωρεῖται ὡς ὁ κύριος ἱδρυτὴς τῆς τυπογραφικῆς τέχνης.

Τὸ πρῶτον διδλίον, τὸ ὁποῖον ἐτύπωσε μετὰ τοῦ συνεταίρου του Φούστ ἦτο ἡ περιφρμος Βίβλος τῶν 42 γραμῶν, ἔργον ὄραλον καὶ πολυτελὲς θαυμαζόμενον μέχρι σήμερον.

Οἱ Γερμανοὶ Σχάτινχάιμ καὶ Πάγκορτς μετέφερον τὴν τέχνην εἰς Ἴταλίαν καὶ Ἰδρουν τυπογραφίαν εἰς τὴν μονὴν Σουμπιάκο παρὰ τὴν Ρώμην καὶ κατόπιν διεδόθη καὶ εἰς τὴν λοιπὴν Ἑυρώπην καὶ ἔλαβε καταπληκτικὴν ἀνάπτυξιν.

Ἡ ἐφευρέσις τῆς τυπογραφικῆς τέχνης συνέπεσε σχεδὸν με τὴν ἄλωσην τῆς Βασιλείδος τῶν Πόλεων καὶ τὴν πτώσιν τῆς Βυζαντινῆς Ἀδοκρατορίας, ἡ ὁποία ἐπὶ ἔλια εἰς ἐτη ἦτο τὸ κέντρον τῶν ἐπιστημῶν καὶ τεχνῶν καὶ τὸ προπόργιον τοῦ πολιτισμοῦ κατὰ τῆς ἀσιατικῆς ἐαρθραότητος, καὶ ὡς ἐκ τούτου εἰς τὰς ἐνοκρατομείνας καὶ ὑποδόλους ἑλληνικὰς χώρας πολὺ βραδύτερον εἰσῆγγη καὶ ἐφηρμόθη ἡ τυπογραφία διὰ τὴν ἐκδοσιν ἑλληνικῶν διδλίων.

Πρῶτος ὁ διαπρεπὴς Οἰκονομικὸς Παιτριάρχης Κωνσταντῖνος ὁ Ἀσὸς ὁ Δούκαρις, τέκνον τῆς ἡρωικῆς Κρήτης ἐξῆκε πατριάρχουτος ἀπὸ τοῦ 1620 μέχρι τοῦ Ἰουνίου 1636 ὅτε ἐπαύθη ὀριστικῶς καὶ ἐστῆλη εἰς ἔξορίαν, ἀλλ' ἐθανατώθη διὰ νικητὸν διαταγῆ τοῦ Σουλτάνου Μαχμὸδ Α', ἀληθῆς ἱερομότους καὶ ἰθουότους.

— ΑἴΡΙΟΝ: Ἡ συνέκεις.

ΤΑ ΠΡΟΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ

ΤΑ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΑ ΕΛΛ. ΒΙΒΛΙΑ

Υπό του κ. ΙΠΠ. Σ. ΚΑΡΑΒΙΑ

Προέδρου Φιλ. Συλλόγου «Παρνασσού»
B'

Επιθυμῶν ὁ Κύριλλος νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν χριστιανικὴν καὶ πατριωτικὴν διαμόρφωσιν τοῦ ποιμνίου τοῦ συνέλαβε τὴν ἰδέαν τῆς ἰδρύσεως τυπογραφίας διὰ τὴν ἔκδοσιν καταλλήλων πρὸς τοῦτο βιβλίων, καὶ ἀπέστειλεν εἰς Ἀγγλίαν τὸν λόγιον Ἰερομόναχον Νικόδημον Μεταξῶν ὅπως ἐκμάθῃ ἐκεῖ τὴν τέχνην καὶ προμηθευθῇ τὰ ἀναγκαῖα μηχανήματα καὶ πράγματι ἐπέτυχεν ἡ ἀποστολὴ τῶν καὶ ἐπέστρεψεν εἰς Κων)πόλιν τὸν Ἰούνιον 1627 καὶ διὰ τῶν ἐνεργειῶν τοῦ τότε πρεσβευτοῦ τῆς Ἀγγλίας ἐδόθη ἡ ἄδεια ὑπὸ τῆς Ἰψηλῆς Πόλης νὰ λειτουργήσῃ τὸ τυπογραφεῖον εἰς ἰδιωτικὴν οἰκίαν πλησίον τῆς Ἀγγλικῆς Πρεσβείας.

Τὸ πρῶτον ἐκδοθὲν βιβλίον ἦτο τοῦ ἑαυτοῦ ἰδίου Πατριάρχου Κυρίλλου Α' ὑπὸ τὸν τίτλον «Σύντομος πραγματεία κατὰ Ἰουδαίους» ἐν ἀπλῇ διαλέκτῳ, τυπωθὲν ἐν Κων)πόλει κατὰ Νοέμβριον 1627, σελίδες 101 εἰς μικρὸν 4ον, εἰς τὸ αὐτὸ τεῦχος περιέχονται 6 διελίαι τοῦ Ἐπισκόπου Κυθήρων Μαξίμου Μαργουντίου εἰς τὰς 86 Κυριακὰς τῶν Νηστειῶν καὶ ἐδόθη εἰς τὴν Ἁγίαν καὶ Μεγάλην Παρασκευήν.

Τοῦ σπανιωτάτου τούτου βιβλίου ὑπάρχει ἐν ἀντίτυπον εἰς τὴν Ἐθνικὴν μας Βιβλιοθήκην δωρηθὲν ὑπὸ τοῦ Σπ. Ζαμπέλιου. Ἐκτοτε ἐξεδόθησαν καὶ μερικὰ ἄλλα τεύχη θρησκευτικῆς βλῆς, ἀλλὰ δυστυχῶς οἱ τότε παρισκονδύτες ἐν Κων)πόλει Ἰησουῖται οἱ προπαγανδίζοντες ὑπὲρ τῆς Λατινικῆς Ἐκκλησίας καὶ προστατευόμενοι ὑπὸ τοῦ τότε πρεσβευτοῦ τῆς Γαλλίας κατήγγειλαν εἰς τὸν Μέγαν Βασιῶν τὸν Πατριάρχην καὶ τὸν Μεταξῶν ὅτι ἐπιχειροῦσι διὰ τοῦ τύπου νὰ ἐξεγείρωσι τοὺς χριστιανούς ἐναντίον τοῦ Σουλτάνου, καὶ συνεπείᾳ αὐτῆς τῆς καταγγελίας διετάχθη ἡ καταστροφὴ τοῦ τυπογραφείου καὶ τὴν 6 Ἰανουαρίου 1628, ἐορτὴν τῶν Θεοφανείων, ἀστνομικοὶ μὲ 150 γεννιτσάρους περιεκύκλωσαν τὸ οἰκίημα, κατέστρεψαν ὅλοσχερῶς τὰ μηχανήματα, ἔκκυσαν τὰ βιβλία καὶ ἐφυλάκισαν τὸν Μεταξῶν. Βραδύτερον κατόπιν παραστάσεων καὶ ἐξηγήσεων τοῦ Πατριάρχου καὶ ἐνεργειῶν τοῦ ἰσχυρότερου ἄρχοντος Σκαρλάτου τοῦ Βλασίου ἀπεδείχθη ἡ βολοπλοκία τῶν Ἰησουιτῶν ἐκδιωχθέντων ἐκ τοῦ τουρκικοῦ κράτους, καὶ ἀπεφυλακίσθη ὁ Νικόδημος Μεταξῶς, προχειρισθεὶς Ἀρχιεπίσκοπος Ναυπλίας καὶ κατόπιν τῆς ἰδιαίτης τοῦ πατρίδος Καφλληνίας, ἔπου εἰργάσθη μετὰ Ἰήλου καὶ ἔδρασεν ἐπιφελῶς.

Ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον εἶχε πλέον ὅλοσχερῶς κατασραφῆ. Ἀσύτερον ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον εἶναι τὸ ἰδρυθὲν ὑπὸ τοῦ ἱερομονάχου Γρηγορίου Κωνσταντινίδου εἰς τὴν Μοσχόπολιν τῆς Ἠπείρου ἀκριατικὴν πόλιν πλησίον τῆς Κορυτσῆς μὲ μὲγάλον ἐμπόριον καὶ βιομηχανίαν, περιφρῆμον ἀρχαίων καὶ 50 χιλ. κατοίκους, ἐκ τῆς ὁποίας κατήγετο καὶ ἡ οἰκογένεια τοῦ μεγάλου Ἐθνικοῦ εὐεργέτου Βασιλίου Σίνα. Τὸ πρῶτον τυπωθὲν ἐκεῖ βιβλίον τὸ 1734 «Ἀκολουθία τοῦ Ἁγίου Ἱερομόναχου Χαλαμπόπου» εἰς 8ον Σελίδες 36 καὶ ἄλλα τινὰ τεύχη θρησκευτικὰ καὶ ἐκκλησιαστικὰ ὡσαύτως τὸ 1744 τοῦ ἁσασῶ ἁσασῶ

τὰ κεφάλια τους | ε

φίλου Κορυθαλέως τοῦ Ἀθηναίου «Ἐπιστολαὶ» κλπ.

Σημειωτέον ὅτι μερικὰ ἐκ τῶν βιβλίων τούτων κοσμοῦνται καὶ μὲ ἔυλο γραφίας, ὅχι βεβαίως καλῆς τέχνης. Ἐκεῖ ἐτυπώθη καὶ ἡ ἐκ τῆς Ἰταλικῆς μετάφρασις εἰς δύο τόμους. 1765 εἰς 8ον τοῦ περιφρῆμου βιβλίου «Ἡ ἀλήθεια κριτικὴ» εἰς τὸ ὅσον ὑπερμαχεῖ τῆς Ὀρθοδοξίας ὁ πρῶτος Ἰησουιτῆς πατὴρ Βεντζόνης ἀσπασθεὶς τὸ ὀρθόδοξον ἀνατολικὸν δόγμα καὶ χρισθεὶς δὲ τὸ τοῦ Μητροπολίτου Λακεδαιμόνιος Παρθενίου.

ἌΤΡΙΟΝ: Ἡ συνέχισις.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΑ

ΤΑ ΠΑΛΔΙΟΤΕΡΑ ΕΛΛΗΝ. ΒΙΒΛΙΑ

Υπό του κ. ΙΠΠ. Σ. ΚΑΡΑΒΙΑ

Προέδρου Φιλ. Σολ. «Παρνασσός»

Γ'

Τού θπανίου και περιέργου αὐτοῦ βιβλίου ὑπάρχει ἀντίστοιχον εἰς τὴν Ἑθνικὴν μας Βιβλιοθήκην τὸ δὲ τυπογραφεῖον τῆς Μοσχολόεως ἐπυλάξτε μέχρι τοῦ ἔτους 1780 ὅτε δυστυχῶς ὡς γνωστὸν ἐπῆλθεν ἡ πλήρης καταστροφή τῆς λαμπρᾶς καὶ Ἑλληνικωτάτης πόλεως. Περὶ τὰ μέσα τοῦ 12' αἰῶνος ἐλείπειται ἐν Κων)πόλει τὸ τρίτον Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον ἀγνωστον ὅμως ποτε ἄκριβως καὶ ὅπο τινος ἰδρῦθη. Τέσσαρα μόνον τεύχη εἶναι γνωστὰ ὡς τυπωθέντα εἰς αὐτὸ «Ραντισμοῦ στηλιτεύσεις» δις ἐκδόθεν τὸ 1746 εἰς 4ον «περὶ βαπτισματος» τοῦ ἱατροφ. Λουδοφ. Εὐστρατίου Ἀργάνη τοῦ Χ' (ου Κ) πολίς 1 Μαρτίου 1756 ὄν μικρὸν καὶ «Διατάγαι γὰ μων» 1767 ἄνεις τοῦτο ἀναγράφεται ὡς διευθυντὴς τυπογραφεῖου ὁ Παπαγιώτης Κυριακίδης Βυζάντιος. Ἐκτοτε φαίνεται ὅτι ἐπαύσαν ἐργαζόμενον. Τίταρον τυπογραφεῖον Ἑλληνικὸν εἶναι τὸ τοῦ Ἄγγελου Ὄρου Ἀθῶνος ἰδρῦθῆν ὑπὸ τοῦ Ἀρχιμανδρίτου τῆς Μεγάλης Λαύρας Κοσμᾶ Ἐπιδαυρίου καὶ διευθυνόμενον ὑπὸ τοῦ χαράκτου Δούκα Σωτήρη τοῦ Θεόδου ἐργασθέντος πρότερον εἰς Ἰάσιον τῆς Μολδαβίας.

Τὸ μόνον γνωστὸν βιβλίον ἐκτυπωθῆν ἐκεῖ εἶναι: «Ἐκλογαὶ τοῦ Ἡαλτηρίου» συλλεγεῖσαι ὑπὸ τοῦ διδασκάλου Νεοφύτου ἐν τῷ Ὄρει τοῦ Ἄθου 1759 σελήμα 12ον σελίδες 81 καὶ 8 ἀνασθηται με ἐκλογαφίας καὶ χαλκογραφίαν τοῦ Ἄγγελου Ἀθανασίου εἰς τὸν ὅποιον εἶναι ἀφιερῶμενον ἀλλ' ἀγνωστον πόσον διήρκεσε καὶ ἂν ἐξεδόθησαν ἄλλα τεύχη. Καὶ εἰς τὴν Σμύρνην φαίνεται ὅτι ὄπηρξε κατὰ τὴν ἰδίαν περίου ἐποχὴν Ἑλληνικὸν τυπογραφεῖον διότι ἐκτύπησθ ἐκεῖ παρὰ Μάρκου καὶ εἰς 4ον σελίδες 33 τὸ 1764 «Ἡ ἀκολουθία τοῦ ὁσίου πατρὸς Συμεῶν» συντεθεισά ὑπὸ Γερασίμου ἱερομονάχου.

Ἐπίσης ἐν Κων)πόλει εἰς τὴν ὁμοίαν ἐποχὴν ἀρμενικὴν τυπογραφίαν τοῦ Πουάρε ὄπηρξε τμήμα Ἑλληνικὸν εἰς τὸ ὅποιον ἐκτύπησθ διαταγὴ τοῦ Σουλτάνου εἰς 8ον σελίδες 23 «Διδασκαλία πατρικῆ» τοῦ Μοκκαϊωτάτου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Ἀνθίου. Εἰς ταύτην θεωρηθεῖσαν ὡς φιλοτύρνον ἀνήτησεν ὁ σοφὸς Ἀδαμάντιος Κοραῆς διὰ τῆς Ἀδελφικῆς διδασκαλίας» τυπωθείσης ἐν Περιστερίῳ. Πρᾶπει νὰ μνημοιευθῆ ἐδῶ καὶ τὸ ὄνομα τοῦ ἀοιδίμου Ἐθνομάρτυρος Γρηγορίου τοῦ Ε' ὁ ὅποιος κατὰ τὴν πρῶτην του Πατριάρχειαν μεταξὺ τῶν κυριωτέρων ἔργων του ἐμερίμησε μεθ' ὅλων τῶν ἀντιθέσων περιστάσεων καὶ ἂν ἐπιδράσεις νὰ ἰδρῦσθ Πατριάρχικὸν Τυπογραφεῖον εἰς τὸ ὅποιον ἐκτός πολλῶν ἄλλων ἐκτύπησθ τὸ 1819 καὶ τὸ Μεγάλον Λεξικὸν (Κιβώτος τῆς Ἑλληνικῆς Γλώσσης) καὶ τὸ 1806 τὰς ἡμερίας τοῦ Μ. Βασιλείου καὶ τὰ ἠθικά τοῦ Ἀριστοτέλους.

Μετὰ τὴν κατάλυσιν τῆς Ἑνετικῆς Δημοκρατίας ὑπὸ τοῦ Μ. Ναπολεόντος τὸ 1797 αἱ Ἰόνιοι Νῆσοι κατελήφθησαν ὑπὸ τῶν δημοκρατικῶν Γάλλων οἱ ὅποιοι διήρσαν αὐτὰς εἰς τρεῖς νομοὺς τῆς Κερκύρας Ἰθάκης καὶ Ζακύνθου καὶ ἀπεφάσισαν νὰ ἰδρῦσασιν εἰς τὴν πρῶτην αὐτῶν ἐκάστου νομοῦ τυπογραφεῖον διότι ἐπὶ Ἑνετοκρατίας δὲν ἐπιτρέπετο ἀλλὰ ἐν μόνον κατορθῶθαι νὰ ἰδρῦθῆ τοῦ ὁποίου πρῶτος διευθυντὴς ἦτο ὁ Γάλλος Ζουβιέ καὶ μετ' αὐτὸν ὁ Δ. Σαραντάπουλος ἀνομοίωσθ δὲ Τυπογραφεῖον τοῦ Γένους.

Εἰς αὐτὸ ἐτυποῦντο αἱ προκηρῦξεις καὶ ὅλα τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα τοῦ κράτους τὸ ὅποιον διὰ τῆς συνθήκης τῆς 21 Μαρτίου 1800 ἀνεγνωρίσθη ὡς αὐτονομία Ἑπαινησιακῆ Πολιτεία, καὶ ἦτο τὸ πρῶτον ἐλευθέρων ἑλληνικῶν κρατῶν χωρὶς ὅθεν ἐθνοσωθῶς ὅς ὅλων τῶν ἀπαντοχῶν Ἑλλήνων καὶ εὐλογηθῆν ὑπὸ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς Ὀρθοδοξίας. Εἰς τὸ τυπογραφεῖον αὐτὸ ἐτυποῦντο αἱ πολιτικαὶ ἐφημερίδες Ἰονίου Μηνύτωρ 1803 — 1811 ἡ ἐφημερὶς Γκάρεττα Οὐραυπῆσις Ἰταλιστὶ ὡς καὶ ὁ Λόγιος Ἐρμῆς ἰδρυθεῖς ὑπὸ τοῦ διαπρεπούς Ἐμμανουὴλ Θεοτόκη ὑπὸ τὸ ψευδῶνον Φαίλας Φιλεργος. Εἰς αὐτὴν ἐκτυποῦσθ τὸ γένος ἐδημοσιεύθη καὶ ἐξεδόθη «Ἦνος πατριωτικὸς τῆς Ἑλλάδος καὶ ὅλης τῆς Γραικίας πρὸς τακτοποίησιν τῆς αὐτῶν ἐλευθερί

αν» εἶναι δὲ ὁ ὕμνος τοῦ ἐθνομάρτυρος Πάγκα τοῦ Φεραίου εἰς 8ον σελίδες 12 τὸ 1809.

Μετὰ τὴν ἀποχώρησιν τῶν Γάλλων ἐκ τῶν Ἰονίων Νήσων καὶ τὴν κατάληψιν αὐτῶν ὑπὸ τῶν Ἀγγλων διὰ τῆς συνθήκης τῆς 5 Νοεμβρίου 1815 μετὰ ἐκ τῶν Μεγάλων Δυνάμεων ἀπετέλεσθ αὐτὰ κράτος αὐτόνομον ὑπὸ τὴν προστασίαν τῆς Μ. Βρετανίας καὶ τότε τὸ τυπογραφεῖον ἐν Κερκύρᾳ ἀνομοίωσθ Γενικὴ Τυπογραφία τῆς Διοικήσεως, εἰς τὴν ὅποιαν ἐτυποῦντο ὅλα τὰ ἐπίσημα ἔγγραφα Ἰταλιστὶ καὶ Ἑλληνιστὶ μέχρις ὅτου δι' ἀποφάσεως τῆς Ἰονίου Βουλῆς καθιερώθη ἡ ἑλληνικὴ ὡς ἑθνικὴ γλῶσσα. Εἰς τὴν κυρίαν Ἑλλάδα δὲ πρὸ τῆς ἐπανάστασης τοῦ 1821 εὐδὲν τυπογραφεῖον ὄπηρξε καὶ τὸ πρῶτον ἰδρῦθῆν εἰς τὸ Ἄργος μετεφέρθη εἰς Κόρινθον διὰ διαταγῆς τοῦ Βουλευτικοῦ τῆς 9 Φεβρουαρίου 1822, καὶ κατόπιν τὸ Ἐκτελεστικὸν ἀπεφάσισε τῆς 29 Σεπτεμβρίου 1825 τὴν εἰς τὸ Ναύπλιον ἐκδόσθ τῆς Γενικῆς Ἐφημερίδος τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τοῦ Τυπογραφεῖου τῆς Κυβερνήσεως. Προηγουμένως ἐξεδίδοτο ἐν Ἰγέρᾳ ὑπὸ τῆς 10 Μαρτίου 1824 «Ὁ φίλος τοῦ νόμου» ὄργανον τῆς Διοικήσεως. Ὁ αἰνιγματὸς Κυβερνήτης 1. Καποδίστριας ἰδρῦσεν εἰς τὴν Αἴγιαν τὸ Ἐθνικὸν Τυπογραφεῖον, εἰς τὸ ὅποιον, ἐκτός τῶν ἐπιστῶν ἐργασθῶν ἐξετυποῦτο Γαλλιστὶ καὶ τὸ Κρουιέρ ντὲ Γκρές, πῶσαν τὴν 1)13 Φεβρουαρίου 1832. Ἡ Γενικὴ Ἐφημερὶς ἐξεδίδετο εἰς τὴν ἐκάστοτε ἔσσαν τῆς Διοικήσεως μέχρι τῆς 23 Μαρτίου 1832 ὅποτε ἀντικατεστάθη ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Ἐφημερίδος ἀπὸ 18 Ἀπριλίου 1832 μέχρι 14 Ἰανουαρίου 1833.

Μετὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Βασιλέως Ὁσίου ἐξεδόθη Β. Δ. τῆς 1)13 Φεβρουαρίου 1833 περὶ τῆς ἀνομοσθείας ἐφημερίδος τῆς Κυβερνήσεως, ἡ ὅποια τὸ πρῶτον ἐν Ναυπλίῳ καὶ κατόπιν, ἐκτεθείσης τὸ 1835 ὡς πρωτεύουσος τοῦ κράτους τῆς ἱστορικῆς πόλεως τῶν Ἀθηνῶν, ἐξακολουθεῖ ἐκδομένη τακτικῶς ἐκ τοῦ Ἐθνικοῦ Τυπογραφεῖου.

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

ΑΚΑΔΗΜΙΑ ΑΘΗΝΩΝ

007000030966

